

СЪЗДАВАНЕ НА ПИСМЕН ТЕКСТ ПРИ ИНТЕНЗИВНО
ИЗУЧАВАНЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД
(ПЪРВИ ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП, НИВО B1)

НИНА ЛЮЦОВА

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

WRITING DURING THE INTENSIVE STUDY OF ENGLISH AS A FOREIGN
LANGUAGE (STAGE ONE OF SECONDARY EDUCATION, LEVEL B1)

Резюме. Целта на студията е да представи апробирана в дисертационно изследване и доказано ефективна дидактическа технология за развитие на уменията за създаване на писмен текст на английски език като чужд, която е приложима при интензивно изучаване на английски език в първия гимназиален етап. Аргументира се теоретичният модел на технологията и детайлно се описват двата ѝ компонента: задължителните етапи, през които минава развитието на уменията за създаване на писмен текст, и комплексите от упражнения, които се прилагат на всеки един от етапите.

Ключови думи: създаване на писмен текст на чужд език, дидактическа технология, упражнения за писане

Abstract. The purpose of the study is to present an effective didactic technology for developing the ability to write in English as a foreign language during the intensive study of English as a foreign language (stage one of secondary education). The didactic technology was created and tested as part of dissertation research on the topic. The theoretical model of the technology is justified and its two components are described in detail. The first is a reasoned description of the mandatory stages undertaken to develop of the skill to create a written text in the foreign language, English. The second component is a complex of exercises that are applied at each of the stages with the intention of developing the skill to create a written text.

Keywords: foreign language writing, didactic technology, writing exercises

Известно е, че умението за създаване на писмен текст на чужд език не се формира спонтанно, а е резултат от продължителен процес на обучение, на паралелно развитие на правописни навици и умения за писмено изразяване. *Целта на студията е да представи апробирана в дисертационно изследване¹ и доказано ефективна дидактическа технология за развитие на умението за създаване на писмен текст на английски език като чужд, която е приложима при интензивно изучаване на английски език в първия гимназиален етап.*

Във връзка с реализирането на целта се аргументира *теоретичният модел на технологията* и детайлно се описват *двата ѝ компонента: задължителните етапи*, през които минава развитието на умението за създаване на писмен текст, и *комплексите от упражнения*, които се прилагат на всеки един от етапите.

Петте принципни положения, върху които е изграден теоретичният модел на експерименталната дидактическа технология за развитие на умението за създаване на писмен текст при интензивно изучаване на английски като чужд език (първи гимназиален етап, ниво В1), са формулирани след анализ на компонентите в тестовите от национални външни оценявания в предходни години и при съобразяване със съвременните тенденции в теорията и методиката на обучението по чужди езици.

1. Принцип за развитие на умението за създаване на писмен текст въз основа на четири групи от знания

Развитието на умението за създаване на писмен текст на чужд език изисква овладяването на четири групи знания:

- за езиковите средства, чрез които се създават смислени изказвания;
- за подходящите свързващи средства, чрез които се изграждат различните типове текст;
- за ориентиране в социалния и културния контекст на чуждия език;
- за жанровете (различните във формалноструктурно и тематично-сислово отношение типови образци за създаване на писмен текст).

Знанията за езиковите средства (лексикални, граматични и синтактични), чрез прилагането на които се създават смислени изказвания, са важни за развитието на умението за създаване на писмен текст на чужд език (Hyland 2003: 5; Harmer 2007: 60; Патев 1974: 201; Raimes 1983: 6; Стефанова 2015: 137–140, Илиева 1987: 268–273). Павлина Стефанова и Павел Патев изрично подчертават, че умението за писмено изразяване на идеите и мислите на чужд език трябва да се развива на основата на трайно усвоени знания по лексика и граматика (Стефанова 2015: 77; Патев, 1974: 201). Стефанова уточнява, че под

---

¹ Дисертационният труд на тема „Развитие на умението за създаване на писмен текст при интензивно изучаване на английски като чужд език (Първи гимназиален етап, Ниво В1)» е защитен пред научно жури във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ на 20 януари 2023 г.

„лексикални знания“ трябва да се разбират „думи, изрази, словосъчетания и фразеологизми“, които се обозначават с понятието „лексикални“ единици² (Стефанова 2015: 88). Усвояването на трайни, бързо и правилно приложими в писмена реч лексикални единици е приоритет в процеса на развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (Пак там: 89). Ето защо в предложената експериментална дидактическа технология за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (английски) са включени упражнения, които са насочени към разширяване на словното богатство на учениците.

Използването на думите в изречения и текстове е в неразривна връзка със знанията за *граматичната система на езика* (Пак там). Създаването на граматично правилен текст на чужд език от учениците е невъзможно, ако те не познават морфологичните и синтактичните правила на езика-цел. Това е причината в експерименталната дидактическа технология да бъдат включени упражнения, чрез които учениците да усвояват граматичните знания за английския език.

Друг важен момент е *правописът на думите*, тъй като грешната пунктуация или правописните грешки могат да доведат до създаването на неразбираем писмен текст. Усвояването на знанията за правописа на английски език не е лесен процес за българските ученици. Предлаганата експериментална дидактическа технология отчита, че *овладяването на английския правопис е ключов момент* при развитието на уменията за създаване на писмен текст на чужд език. По тази причина са включени упражнения за формирането на правописни навици: работа с речник, различни видове диктовки, преписване (на думи, изречения, текстове) и попълване на липсващи думи в текст.

Хайланд, Реймс, Милруд, Хармър, Бърн и Стефанова се обединяват във виждането, че е немислимо създаването на писмен текст на чужд език без *знанията на учениците за подходящите свързващи средства*, чрез които се изграждат различните типове текст. В експерименталната дидактическа технология са включени упражнения за усвояване и прилагане на знания за различните кохезионни средства, чрез които учениците ще могат да създават добре свързани писмени текстове на чужд език (английски).

В процеса на създаване на писмен текст на чужд език се явява потребността на ученика от *знания за околния свят*, които би могъл да използва при писане по определена тема (Hyland 2003; Милруд 2005; Harmer 2004). Във

---

² Основната лексикална единица е думата, която изпълнява номинативна, сигнативна, комуникативна и прагматична функция. Тя влиза в изречението чрез словосъчетанието, което от своя страна отразява лексикосемантичните и граматичните връзки между думите. Тези връзки се осъществяват по определени, характерни за всеки език модели (Стефанова 2015: 88).

връзка с това Милруд разглежда теорията на Пиаже³ за схемите като мисловни категории, които ни помагат да тълкуваме и разбираме света, и ползата им при създаване на писмени текстове по определена тема (Милруд 2005: 192–193).

Културните различия са посочвани още и като причина за наличието на неточности в писмените текстове на чужд – текстът като съдържание може да не отговаря на очакванията на читателя, носител на другия език (Weigle 2002: 35–37). Стефанова отчита необходимостта учениците да овладяват *знания за ориентиране в социокултурния контекст на езика-цел* и предлага това да става чрез внимателно подбиране на съдържанието, темите и средствата за онагледяване в процеса на обучение по чужд език (Стефанова 2015: 35).

Познаването на различните жанрове писмен текст дава възможност на учениците да структурират писмените текстове съобразно изискванията за съответния жанр, което улеснява декодирането на информацията от адресата (Harmer 2004; Nyland 2003; Милруд 2005). Хармър и Хайланд предлагат при формирането на знанията на учениците за текстовите жанрове учителите да използват подходящи модели на текстове (Harmer 2004; Nyland 2003). Представянето и анализирането на различни модели на писмен текст са важен компонент в експерименталната дидактическа технология за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (английски).

2. Принцип за онагледяването на всички етапи от обучението

Принципът за онагледяване на всички етапи в процеса на развитие на уменията за създаване на писмен текст се изразява в целенасоченото използване на слухова, зрителна и слухово-зрителна нагледност. Този принцип се основава на описаните в методическата литература предимства от прилагането на различни видове нагледни средства в чуждоезиковото обучение (Стефанова 2015; Raimes 1983; Byrne 1988; Патев 1974; Harmer 2004; Илиева 1987). Павлина Стефанова изрично подчертава, че нагледността подпомага усвояването на езика, подобрява мотивацията за учене и допринася за развиващия характер на чуждоезиковото обучение (Стефанова 2015: 29–30). Според авторката чрез използването на нагледни средства се осигуряват не само практически знания и умения, но и лингвистични знания, които са необходими за развитието на рецептивните и продуктивните умения на учениците (Пак там).

В процеса на развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език се използват слухови, зрителни и слухово-зрителни средства за онагледяване:

---

³ Схемите са мисловните категории, които ни помагат да тълкуваме и разбираме света. Според Пиаже схемата включва конкретната категория на знанията и процеса на активирането ѝ. Когато научаваме нова информация например, ние използваме това знание, за да модифицираме, добавим или променим предварително съществуващите схеми.

- Слухови средства

В дидактическата технология са включени подходящи за целите на експерименталното изследване упражнения за слушане от учебните системи *Focus for Bulgaria* на издателство *Longman* и *Legacy* на издателство *Express Publishing*. При развитието на уменията за създаване на писмен текст упражненията за слушане се използват във всеки един от етапите за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (английски).

- Зрителни средства

Зрителните средства за онагледяване, които се използват при развитието на уменията за създаване на писмен текст на чужд език, са: дъска (бяла или черна), картини, снимки, таблици, карти и диаграми (Byrne 1988; Harmer 2004; Raimes 1983).

Според Бърн, Хармър, Реймс и Стефанова средствата за зрително онагледяване предоставят редица възможности на всеки един етап от процеса на развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (Byrne 1988; Стефанова 2015; Raimes 1983; Harmer 2004).

Предложените в експерименталната дидактическа технология средства за онагледяване – картини, снимки, таблици, карти и планове – се основават на представените в литературата упражнения за развитие на уменията за писмено изразяване на чужд език (Byrne 1988; Raimes 1983; Harmer 2004). Използват се във всеки един етап на развитие на уменията за създаване на писмен текст и отговарят на поставената тема, не съдържат излишни подробности и са съобразени с възрастовите особености на учениците.

- Слухово-зрителни средства

Слухово-зрителните средства за онагледяване, които се използват при развитие на уменията за създаване на писмен текст, са: учебни филми, откъси от игрални и документални филми, реклами и фрагменти от интересни предавания. Принципът за онагледяване чрез използването на слухово-зрителни средства е продиктуван от предимствата, които са описани в литературата: ангажира се вниманието на учениците, провокира се интересът към поставената тема и използваният чужд език се възприема като комуникативно средство в дадена нова ситуация и контекст (Илиева 1987:146).

3. Принцип за отчитане на влиянието на първия език

Приема се посоченото в литературата виждане, че при усвояване на чужд език трябва да се отчита положителното влияние на *знанията* на родния език по отношение на:

- Правопис: за фонологичните характеристики на езика; фонемни, срички, рими, думи, изречения; за азбучния принцип; за фонемно-графемните взаимоотношения; за функцията на пунктуацията и за някои пунктуационни обозначения – главна буква в началото на изречението; точка, удивителен или въпросителен знак в края; запетаи при изброяване; за някои морфемни (срички, основи) и резултатите от тяхното комбиниране (Кънева 2014: 4–5)

• Граматика: за *морфология* – познаване на частите на речта (съществително име, прилагателно име, глагол, наречие, местоимение, съюзи, числителни имена), първостепенните и второстепенните части на изречението (подлог, сказуемо, допълнение, определение, обстоятелствено пояснение) и глаголните времена, наклонения, неличните глаголни форми, глаголните граматични категории (залог); за *синтаксис* – просто изречение, сложно съчинено и сложно съставно изречение

• Лексика: за семантични групираня (синоними, антоними, хипоними, тематични групи и семантични полета), формални групираня (омоними, омофони, омографи) и формално-семантични групираня (пароними)

• Процес на създаване на писмен текст (планиране, писане на чернова, редактиране)

• Функционални стилове на езика – официален, разговорен.

Положителният пренос *на умения* от родния език в чуждия език се изразява в пренасянето на добре развитото умение за четене, говорене, слушане и писане от родния в чуждия език.

Приема се, че добре изградените *навици* за учене, четене и писане на роден език се пренасят и в чуждия език (Илиева 1987: 93).

Отрицателното, или наричано още „пречещото влияние на една езикова система върху друга“ при „неподходящ пренос на факти от единия в другия език“, дефинирано като *родноезикова интерференция* (Илиева, Хелмих 1989), е посочвано в литературата като основна причина за допускането на неточности и грешки в употребата на чуждия език (Илиева, Хелмих 1989; Corder 1982; Richards 1971; Данчев 1988). *Родноезиковата интерференция* се проявява на ниво:

– фонетика и фонология – изразява се в неправилната фонологична интерпретация на звуковете на чуждия език;

– правопис – изразява се в неправилното изписване на думите вследствие на прехвърлянето на правилата за изписване на думи от родния език върху езика-цел;

– лексика – изразява се в използването на думи от родния език в писмената или устната реч на чуждия език;

– морфология – изразява се в отклоненията от нормата, свързани с пренасяне на граматични структури от родния в чуждия език (членуване, предлози, глаголни времена и словоред);

– синтаксис – проявява се в несъзнателното имитиране на синтактичните структури на вече познатия език (пренареждането на елементите на синтактичния модел съобразно родния език) (Данчев 1988: 96–99).

При развитието на уменията за създаване на писмен текст на чужд език се приема виждането на Ричардс, че съпоставката на особеностите в моделите на двата езика би могла да даде възможност някои от грешките, които са в резултат на родноезиковата интерференция, да бъдат избегнати (Richards

1971:8). Ето защо експерименталната дидактическа технология използва резултатите от съпоставителните изследвания на родния и чуждия език при:

- разработването на упражнения за развитието на навици и умения;
- определянето на начина на преподаване.

При проверката на писмените текстове на учениците на чужд език се анализират и систематизират допуснатите в тях неточности и грешки, които са под влияние на родния език. Въз основа на резултатите от направения анализ езиковият материал в текстове и упражнения се представя на учениците по начин, който да насочва вниманието им към опасности от грешки, които могат да се допуснат под влияние на родния език.

Експерименталната дидактическа технология включва разнообразие от дейности, при които се отчита влиянието на родния и чуждия език: в инструкциите, при представянето на нова лексика и граматика, при анализа на допуснатите неточности в писмените текстове на чужд език.

4. Принцип за подбор на упражненията в експерименталната дидактическа технология според ревизираната класификацията на Блум

Конструирането на комплекса от упражнения за експерименталната дидактическа технология се основава на ревизираната версия на таксономията на Блум⁴ за образователните цели от 1956 г., която Лорин Андерсън и Дейвид Кратуолф⁵ публикуват през 2001 г.

Ревизираната версия на таксономията на образователните цели представлява познанието чрез две измерения: *знание* и *познавателен процес* (Krathwohl 2002: 213). Измерението *знание* обхваща необходимите за постигане на определени образователни цели *фактологични, концептуални, процесуални и метакогнитивни знания* (Пак там: 214). Измерението *познавателен процес* показва какво трябва да се направи с предметното съдържание (знание). Шестте равнища (категории), включени в него (познавателния процес), отразяват различните форми на мислене: *запомняне, разбиране, прилагане, ана-*

---

⁴ Таксономията на Блум от 1956 г. се определя в литературата като „една от най-широко разпространените класификации“ на учебните цели (Стоянова 1996: 71). Рамката за категоризиране на образователните цели от Б. С. Блум (редактор), М. Д. Енгелхард, Е. Дж. Фюрст, У. Х. Хил и Д. Р. Кратуолф е публикувана през 1956 г. като *Таксономия на образователните цели, Класификация на образователните цели, Наръчник I*. От публикуването ѝ преди повече от 40 години тя е преведена на повече от двадесет езика и е в основата за създаване на тестове и разработване на учебни програми в целия свят (Anderson & Krathwohl 2001: предговор – XI–XII).

⁵ Авторите поясняват, че причините, довели до редактирането на таксономията на Блум, са:

– потребността на учителите от класификация на учебните цели, в която отделните компоненти ще бъдат подредени в последователност, която ще им даде повече яснота по отношение на планирането на учебния процес, реализирането на поставените образователни цели и оценяването на резултатите на учениците;

– промените в сферата на образованието (Anderson & Krathwohl 2001: XXI–XXII).

лизиране, оценяване и създаване (вж. фиг. 1). Авторите подреждат равнищата на познавателния процес йерархично (по нарастваща сложност) в следната последователност:

Фиг. 1. Ревизирана таксономия на образователните цели на Андерсън и Кратуолф от 2001 г.

Създаването на писмен текст на чужд език е най-високото равнище в йерархията на познавателните цели. За достигането на тази височина е необходимо да се използват упражнения за всяко едно от равнищата на познавателния процес. Ето защо в експерименталната дидактическа технология са подбрани упражнения, чрез които се формира мисленето на учениците на всяко едно равнище от ревизираната таксономия на познавателните цели на Андерсън и Кратуолф от 2001 г.

Упражненията, чрез които учениците развиват уменията си за създаване на писмен текст на чужд език (английски), са съобразени с равнищата на познавателните цели. Видовете упражнения, които са включени в експерименталната дидактическа технология, са:

- за усвояване на лингвистични знания (правопис, лексика, граматика) по езика;
- за *прилагане* на знанията за правопис, лексика и граматика;
- за *тълкуване, перифразирание и класифициране* на информацията в текстовете (писмени и устни);
- за *анализиране* на информацията чрез задаване на въпроси, правене на изводи, реконструиране на текстове;
- за *оценяване* на изпълнението на поставените задачи;
- за *създаване* на продукти – писмени текстове, чрез генериране на идеи, планиране и композиране.

5. *Принцип за съобразяване със съвременните научни достижения в областта на психолингвистиката, социолингвистиката, методиката на обучение по съвременни езици и др.*

Експерименталната дидактическа технология се основава на резултатите от изследванията на: Кен Хайланд, Джереми Хармър, Ан Реймс, Павлина Стефанова, Милруд, Павел Патев, Ана Илиева, Дон Бърн. Аргументирането на етапите, през които минава развитието на уменията за създаване на писмен текст на чужд език, се основава на:

- Моделите за развитие на уменията за създаване на писмен текст, които конструира Кен Хайланд: *писане с внимание към процеса на създаване на писмен текст* и *писане за овладяване на жанровите особености на текста* (Hyland 2003: 73–77)

- Модела за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език на Джереми Хармър, който авторът представя като „сливане“ на две от стратегиите за развитие на уменията за създаване на писмен текст: *писане с внимание към процеса на създаване на писмен текст* и *писане за овладяване на жанровите особености на текста* (Harmer 2004: 86–92)

- Модела за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език на Ричард Баджър и Гудит Уайт, който е синтез на три от стратегиите за развитие на уменията за създаване на писмен текст: *писане с внимание към създадения продукт*, *писане с внимание към процеса на създаване на писмен текст* и *писане за овладяване на жанровите особености на текста* (Badger & White 2000: 157–160).

При определяне на съдържанието на всеки един от етапите от експерименталната дидактическа технология се приема, че:

- „...без познаване на жанровите особености на текстовете (чрез представяне и анализ на модели на текстове от различен жанр) и без изграждане на навици за писане на планове и чернови, редактиране и преразглеждане на черновите на текста учениците няма да могат да развият уменията си за създаване на писмен текст на чужд език“ (Harmer 2004: 86–87)

- „...при развитието на уменията за създаване на писмен текст е необходимо усвояването на *знания за*: системата на езика (чрез ръководено и контролирано писане), *целта* (на създавания текст), *контекста* (в който се създава текстът) и *умения* за използване на езика“ (Badger & White 2000: 157–158).

Създадената за нуждите на *експеримента дидактическа технология* за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език при интензивно изучаване на английски език в VIII клас включва *два компонента*:

- аргументирано описание на *задължителните етапи*, през които минава развитието на уменията за създаване на писмен текст;

- *комплекс от упражнения* за развитие на уменията за създаване на писмен текст, които се прилагат на всеки един от етапите.

Задължителните етапи, през които минава развитието на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (английски), са следните:

- подготвителен етап за създаване на писмен текст;
- етап на самостоятелно създаване на писмен текст;
- заключителен етап.

Подготвителният етап преминава в следната последователност (вж. фиг. 2).

1. Провокиране на интереса на учениците към поставената тема

Учителят провокира интереса на учениците към темата на поставената задача за създаване на писмен текст чрез нагледни материали, „мозъчна атака“ и направлявана дискусия.

Материалите за онагледяване, които се прилагат в учебните часове, са: зрителни – снимки/картини; слухови – прослушване на диалог или част от история, на описание или разказ на случка, или зрително-слухови – гледане на откъс от учебен филм, реклама или интервю. Провежда се и дискусия⁶ с учениците по темата (учителят задава въпроси на учениците за това, което са видели или чули; учителят провокира учениците да представят устно или писмено това, което са видели/чули/гледали на видеото; учителят или посочен от него ученик записват ключови думи и изрази на дъската, а след това учениците ги преписват в тетрадките си; учителят и учениците дискутират актуалните проблеми по темата).

На този етап се прилага и методът „мозъчна атака“⁷, чрез който се генерират идеи в рамките на предварително определеното от учителя време. Първо се предоставя възможност на учениците устно да представят идеите си. Важното е учителят да не коригира неправилното произношение на думите и неправилно използваните граматични конструкции. Намесата е наложителна само в случаите, при които допусканията от учениците неточности възпрепятстват разбирането (Raimes 1983: 69–73). Когато учениците не могат да се сетят за определена дума или конструкция, учителят е този, който помага с написването на дъската на подходящи думи, изрази и граматични конструкции. Следва обсъждане⁸ на предложените идеи. Учениците задават въпроси,

---

⁶ Дискусията е процес на взаимодействие, контролирано от учителя, чрез което учениците усвояват информация и опит. То е диалогична форма, която се използва за: затвърдяване и разширяване на придобитите знания; изясняване на усвоения материал; развиване на способността да се разсъждава по определени теми; за придобиване на опит в самостоятелното решаване на проблемите (Иванов 2005: 13).

⁷ Брейнстормингът (мозъчна атака, колективно генериране на идеи) е метод, който е създаден от А. Осбърн и представлява форма на съвместно обсъждане на идеи. Процедурата минава през два етапа: „генерация на идеи“ и „анализ на идеите“ (Иванов 2005: 12).

⁸ Обсъждането е техника (метод), който е много близък до дискусията. Това, което ги обединява, е технологичната реализация. Това, което разграничава обсъждането от диску-

водят записки в тетрадките си и коментират. След като приключи обсъждането, учениците писмено излагат идеите си по темата, без да се притесняват за използвания правопис и граматика в текста и за организацията на текста (Raimes 1983: 69).

На подготвителния етап от експерименталната технология се прилага и методът на направляваната дискусия (*guided discussion*). Целта е учениците да се поощряват да споделят своите идеи по темата, като използват чуждия език за посредник. Ролята на учителя е да ги насочва да говорят за специфичните аспекти от темата, като задава въпроси с *who, where, when, what, why* (кой, къде, кога, какво, защо) (Пак там: 71–72). Учителят поддържа дискусията съдържателно в необходимата посока и дава възможност на повечето ученици да се изкажат по темата (Иванов 2005: 13). За улеснение на учениците на дъската/монитора са написани подходящи думи и изрази, които те могат да използват по време на дискусията. След като приключи дискусията, учениците записват в тетрадките си основните идеи по темата и създават абзац или кратък текст (въображаем диалог между хората, които са на снимката, история, след като са отговорили на въпросите, които е задал учителят, и др.) (Raimes 1983: 72).

2. Запознаване с модел/моделите на писмен текст

На този етап учениците се запознават с лексикалните, граматичните и синтактичните особености на конкретния текстов жанр (Hyland 2003: 126).

Учителят представя модел/моделите на текст по съответната тема и подбери подходящи упражнения: въпроси към текста, подреждане на абзаци в правилния ред, попълване на липсващи думи или изречения в текста (Hyland 2003: 125–126; Raimes 1983: 125–128). Към моделите на текста могат да се представят диаграми със структурата на текста (за абзац или по-дълъг текст), които са полезни за учениците при писането на истории и аргументативни текстове (Raimes 1983: 126–127). Чудесно решение е представянето на повече от един модел на текст по темата, което ще предостави на учениците възможност да се запознаят с различни варианти за писменото излагане на идеите на чужд език (Пак там: 127). На учениците може да се постави задача да изберат кой от предложените модели е по-подходящ по отношение на комуникативната цел на текста (Пак там: 128).

Следва анализ на представения модел/моделите. Учителят задава въпрос от типа на *Who is the text written for? What is the author's job? What is the reader's job?* (За кого е предназначен текстът? Какво работи авторът на текста? Какво работи този, за когото е предназначен писменият текст?) Учениците отговарят устно и учителят записва предположенията им на дъската. Учителят посочва ученик, който да прочете записаните на дъската предположения, и предос-

---

сията, е, че предметът на обсъждане е по-конкретен: книга, филм, статия, ученическо съчинение и др. Важен момент са аргументите, които представят учениците (Иванов 2005: 13).

тавя допълнителна информация за адресата на текста⁹. След като учениците знаят за кого е предназначен писменият текст, учителят записва на дъската следните въпроси: *What is the author trying to achieve? What functions are the different paragraphs performing? Is there anything special about the vocabulary being used or about the punctuation, or the layout?* (Каква е целта на автора на текста? Каква функция изпълняват различните абзаци в текста? Има ли нещо специфично по отношение на използваната лексика, пунктуация или в изложението?) (Harmer 2004: 91). За да отговорят на въпросите, необходимо е учениците да обърнат внимание на определени детайли в текста: структурата му (увод, изложение, заключение), използваните средства за постигане на логическа последователност в текста, употребата на лексика, граматика и др. Чрез анализ на модел/моделите на писмен текст учениците осъзнават, че писмените текстове се създават в отговор на очакванията на читателя, което е основателна причина структурата и съдържанието (лексикално и граматично) на писмения текст да бъдат съобразени с конкретния жанр (Harmer 2004: 92).

След представянето и анализирането на модела/моделите на писмен текст учителят поставя на учениците една от следните задачи:

- да пренапишат текста от друга гледна точка;
- да напишат кратък вариант на текста;
- да напишат писмен текст, като използват специално създадени копия на модела на текста, в които са оставени празни места; изпълнението на поставената задача е лесно, защото от учениците се очаква да заменят маркираните изрази с лична информация¹⁰.

Идеята за използването на този тип упражнения е заимствана от Хайланд и Реймс. Приема се виждането на авторите, че чрез изпълнението на писмени упражнения, които са характерни за *контролираното (controlled)* и *ръководеното (guided)* писане, учениците ще станат по-уверени при създаването на писмен текст на чужд език (Hyland 2003: 128; Raimes 1983: 94–113).

3. Изпълняване на (правописни, лексикални, пунктуационни и граматични) упражнения

Минаването през този етап на технологията е необходимо, за да осъзнаят учениците, че добре усвоените правописни правила, граматика и лексика са от изключително важно значение за успешното създаване на писмен текст на чужд език (Badger & White 2000; Hyland 2003; Стефанова 2015: 141–142).

---

⁹ Джереми Хармър изрично подчертава, че при анализ на текстове от различни жанрове е „жизненоважно“ да се уточни за кого е предназначен текстът. От адресата се определят стилът на създадения текст – официален или неофициален – и изборът на подходяща лексика (Harmer 2004: 92).

¹⁰ Този вид упражнение се определя в литературата като паралелно писане (*parallel writing*), което е „най-бързият“ вид контролирано писане (Raimes 1983: 111).

Във всеки един учебен час учителят отделя време за поне едно упражнение за развиване на правописните навици на английски език, което по възможност е по модела на представения текст. Упражненията могат да бъдат: диктовка, преписване на текст със смяна на перспективата, групиране на думи по определен признак и др. След завършването им учителят прави анализ на допуснатите грешки. Учениците изпълняват упражненията по двойки и след това един ученик посочва допуснатите правописни или пунктуационни грешки в текста. Друг ученик написва верните думи на дъската. Учителят прави корекции (ако е необходимо) и заедно с учениците анализира причините за допуснатите грешки и повтаря правилата за правопис и пунктуация.

Лексикалните упражнения, които изпълняват учениците, са разнообразни по вид: за попълване на празни места с предварително зададени думи, за смяна на подчертани думи със синоними или антоними, за откриване на дума в текста на модела по нейното определение на английски език и др. Учениците работят по двама. Учителят посочва един ученик от класа, който прочита упражнението. Добре би било учителят да провокира учениците да предложат още верни решения.

Граматичните упражнения могат да бъдат различни и се определят от учителя в зависимост от типа текст, който ще създават учениците. Ако ще пишат история, е добре да се включи упражнение за разкриване на скоби на глагола в минало време. При създаване на описателен текст (на приятел, картина, град и т.н.) е добре да се включат упражнения за разкриване на скоби на глагола в сегашно време. Подходящи за двата типа писмени текстове са и упражненията за образуване на наречия от прилагателни имена, за сравнителна и превъзходна степен на прилагателните имена, за синтаксис, условни изречения при създаването на писмени текстове, в които учениците описват нещо въображаемо, страдателен залог за официални писма (Harmer 2003; Raimes 1983; Byrne 1982).

Запознаването с кохезионните средства е друга важна задача на този етап. Непознаването им или неумението да се използват са посочвани в литературата като една от основните причини учениците да се затрудняват при създаването на логически свързан текст на чужд език (английски) (Милруд 2005: 190). Учителят припомня правилата за употребата на съюзите. Това може да стане дедуктивно, чрез представяне на таблици, или индуктивно, чрез формулиране на правилото от учениците. Вторият вариант е по-ефективен, защото чрез ангажирането на учениците в процеса на формулиране на правилото те усвояват новите знания с лекота. Подходящи упражнения са: свързване на изречения с предварително зададени от учителя съюзи, свързване на абзаци в текст с подходящи съюзи; избор на подходящи съюзи в текст (Стефанова 2015: 141–142; Harmer 2003; Hyland 2004; Byrne 1982; Raimes 1983).

Етапът на самостоятелно създаване на писмен текст от учениците е следващият в организацията на работата за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (английски). Това е етапът, в рамките на който учениците изготвят план на текста и пишат първа чернова (Harmer 2003: 92–93; Hyland 2004: 131–132). Още в началото на учебния час се определят съдържателните граници на бъдещия текст. Учениците се учат как да разчитат условието на задачата, т.е. учителят ги учи как да се ориентират в дидактическата задача, което е важен аспект от процеса на създаване на писмен текст на чужд език (Hyland 2004: 133–136). Ако темата на писмения текст е прекалено обща, може да се наложи учителят да направи допълнителни пояснения. Преминването на този етап се осъществява на няколко подетапа.

1. Изготвяне на план на писмен текст

Изготвянето на план на писмения текст е полезно, защото, докато работят върху плановете на текстовете си, учениците имат време да разсъждават по темата и да търсят подходящи думи за реализирането на задачата (Harmer 2004: 90–93; Hyland 2003: 133). Учителите следва да приемат за нормално различното в плановете на учениците по отношение на детайлите и организирането на идеи (Hyland 2003: 133). Основната роля на плановете е да помогнат на учениците да подготвят „скелето“ за своя текст и още веднъж да разгледат реторичния модел на писмен текст, който е необходим за ефективното изразяване на идеите по темата.

Преди да се започне работата по изготвянето на план на писмения текст, учителят напомня на учениците, че не е нужно да използват цели изречения или абзаци. Добра идея е в началото на обучението учителят и учениците заедно да работят по разработването на план на писмен текст, който учителят записва на дъската. Написването на създадения план на дъската и обсъждането на идеите помагат на учениците да разберат по какъв начин се пише план за създаване на писмен текст на чужд език.

За целите на изследването са използвани техниките, които предлага Хармър: *board fill* (запълване на дъската)¹¹, *main idea magnets* (магнити на иде-

---

¹¹ *Board fill* (запълване на дъската) е техника, при която учениците или учителят записват идеите, които са породени по темата чрез метода брейнсторминг. Идеите не са подредени в някаква последователност и дъската е запълнена от написани на случаен принцип думи, изрази и изречения. Учениците и учителят решават кои от идеите могат да се комбинират и ги свързват с линия (на дъската). Техниката в известна степен прилича на упражнението „Дума-паяк“, но при нея вниманието на учениците е върху начина на организиране на идеите (Harmer 2004: 92).

ите)¹², *papers in hat* (листчета с идеи в шапка)¹³. На учениците се напомня, че е важно да набележат ключовите моменти от бъдещия текст в последователността, в която ще бъдат представени. Учителят прави препоръка към учениците да записват подходящи думи и изрази, както и техни синоними в тетрадката, за да ги използват при създаването на писмения текст (Пак там).

2. Писане на чернова

Учениците пишат чернова на текста, като за основа използват представения от учителя модел. Много често на учениците не им достигат думи и изразни средства, за да предадат съдържанието на текста. Затова особено актуален е въпросът за усвояване на нови думи и словосъчетания, за варианти на синоними, подходящи за темата на съчинението. В помощ на учениците са: моделът на текста, упражненията, които са направили на подготовителния етап, и беседата с учителя. Учениците работят индивидуално, като преди написване на черновата още веднъж се прочита темата на текста и се насочва вниманието към подготовения план. В тази последователност в рамките на времето, определено от учителя, всеки ученик постепенно оформя черновата на съчинението си, като се фокусира само върху най-съществената информация в текста. Когато учениците са готови с черновата на своя писмен текст, те я предават на учителя за проверка (Пак там).

Идеята за писането на чернова на текста е адаптирана за условията на експерименталното апробиране на дидактическата технология от Джереми Хармър и Кен Хайланд. Това, което обединява вижданията на авторите, е необходимостта от писане на чернови при развиване на уменията за създаване на писмен текст. Различното между тях е броят на черновите на текста, които учениците трябва да напишат. Хармър представя процеса на създаване на писмен текст като кръг, който обединява планиране, писане на чернова, редактиране и окончателно създаване на писмен текст. В предложението от него моделът ученикът създава една чернова, към която може да се върне по всяко време и да я редактира (Harmer 2004: 6). В модела на Хайланд в процеса на

---

¹² *Main idea magnets* (магнити на идеите) е техника, при която на учениците се дава възможност да помислят върху основните идеи по поставената тема. Един ученик излиза на дъската и записва четири идеи (магнити) на дъската. След това учителят дава възможност на учениците да запишат на дъската своите идеи, които могат да се прикрепят към идеите магнити. В случай че ученик има идеи, които не може да закрепят към някоя от идеите магнити, се определя място за допълнителните идеи. Вниманието на учениците е насочено към групирането на идеи. Накрая, след като идеите са групирани, учениците и учителят решават какво да правят с допълнителните/различни идеи (Harmer 2004: 92).

¹³ *Papers in hat* (листчета с идеи в шапка) е техника, при която на учениците се представя темата и всеки един от тях трябва да напише своята идея по нея на листче, което да постави в кутията на учителя. Листчетата с идеи се изваждат от кутията. Учителят и учениците прочитат идеите и заедно решават как могат да се използват за създаването на писмен текст (Harmer 2004: 93).

създаване на писмен текст пишещият написва няколко чернови. Първата чернова се обсъжда от учител и ученици, като фокусът е върху съдържанието на текста, а не върху неговата правилност по отношение на лексика, граматика и пунктуация. След корекцията учениците пишат още една чернова, която отново се коригира и обсъжда (Hyland 2003: 133). В апробираната дидактическа технология за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език задачата на учениците е да напишат една чернова.

В практиката се случва по време на устното представяне на черновите някои от учениците да преценят, че това, което са написали, не отговаря на темата или не е достатъчно интересно. Това е причина те да напишат нова чернова или да коригират съдържанието на написаната вече от тях чернова.

Предимствата от представянето на чернови пред учениците са много: обогатява се лексикалният запас, проследява се използването на граматични и синтактични структури и не на последно място, предоставя се възможност за пораждането на нови идеи. Важно е учителят предварително да е решил по какъв начин ще организира представянето на чернови: колко ученици ще прочетат написаното от тях пред класа и какви задачи ще бъдат поставени на останалите ученици, докато ги слушат.

Заклучителният етап на експерименталната дидактическа технология за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд включва: анализ на допуснатите грешки в черновите на учениците, изпълнение на упражнения за коригиране и редактиране на писмен текст, написване и представяне на окончателен вариант на писмения текст. Дейностите са заимствани от Хайланд, Реймс, Хармър и Бърн. Идеята за включване на допълнителни упражнения за редактиране на този етап е авторска.

1. Анализирание на допуснатите грешки

Учителят коригира допуснатите граматични, правописни, стилкови и лексикални грешки в писмените работи и ги връща на учениците. След това няколко ученици прочитат писмените си текстове, като учителят предварително е подбрал онези от тях, чрез които може да се илюстрира: *неправилно и правилно структурирани* текстове (само изложение; увод и изложение; увод, изложение, заключение); *съответстващи и несъответстващи* на темата текстове; и текстове, в които изложението е *логически свързано и последователно*.

При анализа на грешките учителят не използва въпроси от типа на „Защо си използвал тази дума?“. Той предлага варианти чрез въпроси от типа на „Не е ли по добре да използваш думата...“. Коментарите на учителя са винаги с положителен оттенък. Оценяват се усилията на всеки един ученик и се отчита индивидуалният напредък по отношение на уменията за създаване на писмен текст на чужд език.

Учителят типологизира правописните и стилистично-езиковите грешки, които са допуснали учениците в писмените си текстове, като предлага при-

мери, за да ги илюстрира и да провокира актуализиране на правилата, които са нарушени; коментира оформлението на текста и прави обобщение, като дава цялостна оценка за изпълнението на поставената задача. При анализа на грешки се открояват общите и различните явления между родния и чуждия език. Основната цел е чрез съпоставянето на двата езика да се улесни процесът за създаване на писмен текст на чужд език.

2. Изпълняване на упражнения за коригиране и редактиране на писмен текст

Упражненията за коригиране и редактиране на текст са насочени към фокусиране на вниманието на учениците към отделните детайли в текста: правопис, лексика, граматика, синтаксис, правилно използване на съюзи. Учителят предоставя модели на текстове, в които учениците трябва да открият и коригират допуснати грешки:

- правописни;
- граматични;
- лексикални;
- свързани с неправилната структура на текста;
- правописни, лексикални и граматични.

Идеята за използване на този тип упражнения е учениците да изградят навици за редактиране на текста преди окончателното му предаване на учителя.

3. Представяне на окончателен вариант на създадения писмен текст

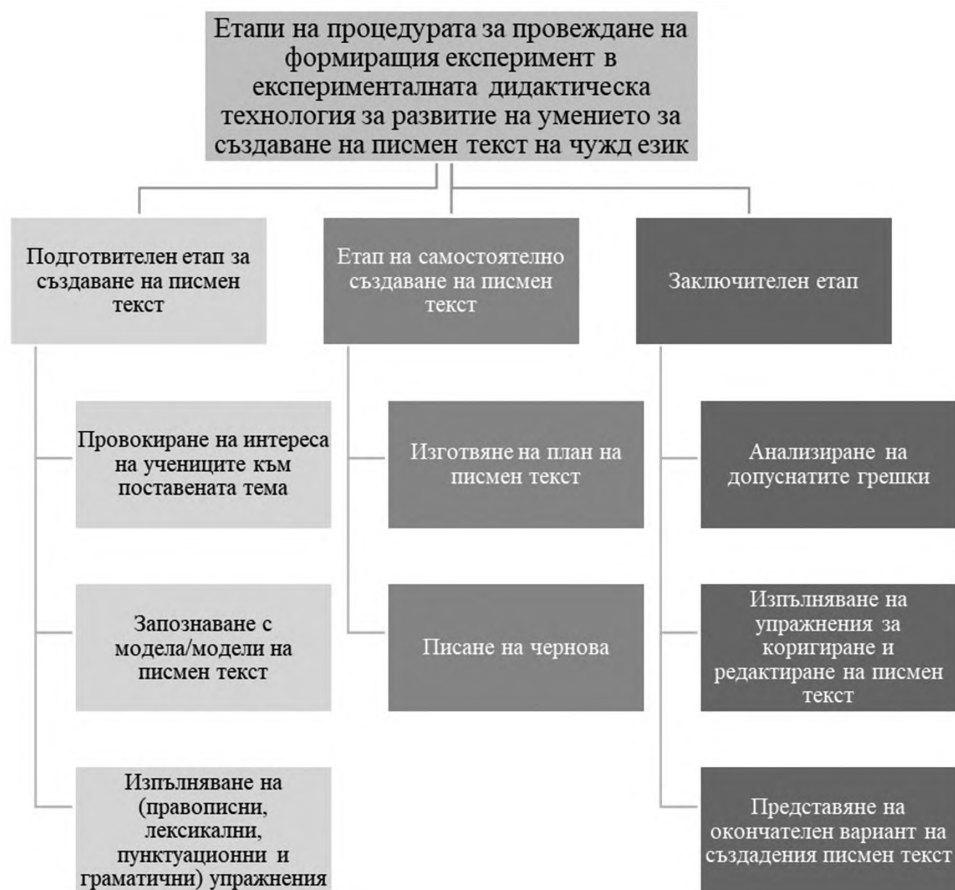
Учениците пренаписват редактирания писмен текст на белова, като отново го проверят за допуснати неточности. На този етап е нормално някои от тях да започнат отначало да пишат по темата, провокирани от интересното изложение в текстовете на съучениците им. Добре е на учениците да се раздаде/да се напише на дъската списък с въпроси, които отново да насочат вниманието им към написаното в текста по отношение на обем, стил, съдържание и свързаност на текста¹⁴.

Полезно за тях е и ако учителят ги провокира да си направят специална папка, в която да събират окончателните варианти на писмените текстове, които са написали през учебната година. Воденето на папка с написаните от тях текстове по различни теми ще им даде възможност да проследяват своят напредък.

Етапите от апробираната дидактическа технология са изобразени в схематичен вид на фиг. 2.

---

¹⁴ Подобни списъци с въпроси към създадения от ученика текст са включени към всеки урок за развитие на уменията за създаване на писмен текст в учебната система *Focus for Bulgaria* за всички нива на издателство „Лонгман“.

Фиг. 2. Етапи на процедурата за провеждане на формиращия експеримент в експерименталната дидактическа технология за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език

Комплексът от упражнения за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (английски) включва 42 упражнения. Голяма част от тях са авторски, разработени са за целите на експерименталното изследване и са съобразени със спецификата на възрастта и типа обучение, което се провежда с участниците в експеримента. Наред с това са заимствани някои видове упражнения от класификациите на Павел Патев, Ана Илиева и Павлина Стефанова.

Видовете упражнения, които се използват в експерименталната дидактическа технология за развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (английски), са графично онагледени на фиг. 3.

Фиг. 3. Видове упражнения, използвани на всеки един от етапите за развитие на умението за създаване на писмен текст на английски език

Упражненията, които се използват по време на *подготвителния етап* на експерименталната дидактическа технология за развитие на умението за създаване на писмен текст на чужд език, са разделени в три основни групи: езикови, изграждащи и структуриращи.

Езиковите упражнения са насочени към овладяване на английския правопис (упражнения с речник, диктовка, преписване на изречения с определена цел), обогатяване на словното богатство на учениците (упражнения в систематизиране на лексика по дадена тема и упражнения за използване на синоними или антоними) и затвърдяване на граматични явления. Езиковите упражнения са на равнище *запомняне* според ревизираната таксономия на образователните цели на Блум.

Изграждащите упражнения, които се използват на първия етап от развитието на умението за създаване на писмен текст на чужд език, са предимно за конструиране и комбиниране на изречения с цел изграждане на абзаци и текстове. Спрямо равнищата на ревизираната таксономия на образователните цели на Блум изграждащите упражнения могат да бъдат съотнесени към равнище *разбиране*.

Структуриращите упражнения, които се използват в първия етап на развитието на умението за създаване на писмен текст на чужд език, могат да бъдат условно разделени на две групи: *субституционни упражнения* и *упражнения за съставяне на резюме* върху основата на прочетен текст. Те могат да бъдат съотнесени към равнище *прилагане на знание* според равнищата на образователните цели на Блум.

На *етапа на самостоятелно създаване на писмен текст* от развитието на уменията за създаване на писмен текст се използват *планиращи* (за съставяне на план на писмен текст) и *тренировъчни упражнения* (писане на чернова на писмен текст). Те са на равнище *анализиране* от ревизираната таксономия на образователните цели на Блум.

Упражненията, които се използват по време на *заклучителния етап* от развитието на уменията за създаване на писмен текст, се разделят в две групи: *коригиращи* (упражнения за откриване и коригиране на грешки в писмен текст) и *евристични* (самостоятелно създаване на писмен текст). Според равнищата на ревизираната таксономия на Блум упражненията за откриване и коригиране на грешки се отнасят към равнище *оценяване*. Последният вид упражнения са на *най-високото равнище от ревизираната таксономия на Блум – създаване на писмен текст на чужд език*.

I. Описание на видовете упражнения, които се използват на подготвителния етап от развитието на уменията за създаване на писмен текст (вж. фиг. 4)

Езикови упражнения	Изграждащи упражнения	Структуриращи упражнения
• упражнения за овладяване на английския правопис • упражнения за обогатяване на лексикалния запас • упражнения за затвърдяване на граматически явления	• упражнения в комбиниране на изречения • упражнения в подреждане на параграфи	• субституционни упражнения • упражнения за съставяне на резюме върху основата на прочетен текст

Фигура 4. Видове упражнения, които се използват на подготвителния етап от развитието на уменията за създаване на писмен текст

1. Езикови упражнения

1.1. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на английския правопис/упражнение с речник

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – запомняне.

Описание

Задачата на учениците е да подредят в азбучен ред написаните от учителя думи на дъската и да ги препишат в тетрадките си. След това проверяват в речника на учебника дали думите са подредени правилно. Целта на този вид

упражнения е учениците да насочат вниманието си към начина на изписване на думите. Добре е сред предложените от учителя думи да има такива, които учениците срещат за първи път, защото чрез провокирането на интереса към новата дума те ще обогатят лексикалните си знания.

Пример

Put a written list of the given words in an alphabetical order and then check against dictionary. (Подредете в тетрадките си думите от таблицата в азбучен ред и след това чрез речника в учебника проверете правилно ли е изпълнена задачата.)

<i>extraordinary</i>	<i>fantastic</i>	<i>fabulous</i>	<i>naughty</i>	<i>handsome</i>	<i>beautiful</i>
<i>confident</i>	<i>humorous</i>	<i>selfish</i>	<i>mischievous</i>	<i>smart</i>	<i>gorgeous*</i>

* Модифицирано от Хармър (Harmer 2004: 46–48).

1.2. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на английския правопис/упражнение с речник

Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – запомняне.

Описание

Учителят написва на дъската две думи, които започват с една и съща буква. Задачата на учениците е да предположат колко думи има между тях в речника на учебника и да ги запишат в тетрадките си. Учителят записва на дъската предложенията на учениците. Следващата им задача е да направят справка с речника на учебника и да проверят дали предположенията им са верни.

Пример

How many words do you expect to find in a dictionary between dentist and doctor? When you have listed as many of them as you can, check with your dictionary. (Колко думи очаквате, че има между думите *зъболекар* и *доктор* в речника на учебника? Напишете думите, за които се сещате в момента, и след това проверете в речника на учебника.)

Упражнението е модифицирано от Хармър (Harmer 2004: 48).

1.3. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на английския правопис/стандартна диктовка

Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – първи.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Текстът за диктовка се чете три пъти от учителя. При първия прочит учениците само слушат, без да водят записки. Докато учителят чете втори път,

те записват текста в листовете/тетрадките си. При третия прочит учениците слушат и ако е необходимо, правят корекции в диктовките си. Вариантите за проверка са различни: учениците могат да си разменят текстовете и да проверят диктовката на съученика си, като използват предварително раздаден от учителя образец на текста; самостоятелна проверка; и проверка и анализ от учителя.

Пример

Listen carefully. You will hear the text three times. Twice at normal speed, and once at slower speed for easier writing. (Слушайте текста внимателно. Той ще бъде прочетен три пъти. Два пъти с нормално темпо и един път по-бавно за улесняване на писането под диктовка.)

Hello! I am Linda and I am eight years old. I have got a brother and a baby brother. At Christmas our grandparents have many presents for us. They present me with a doll, hula hoops and board games. My brother Colin is fourteen years old. My grandparents give him action figures, radio controlled cars and trading cards. My little brother's name is Alexander and he is only two years old. My grandparents buy stuffed animals for him. We love our grandparents! We give them handmade greeting cards for Christmas.*

* Текстът за диктовка е авторски.

1.4. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на английския правопис/бягаща диктовка (*Running dictation*)

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Учителят избира подходящ текст от учебника, който да не е много дълъг. След това на отделни листове групира по две или три изречения от текста (в зависимост от тяхната дължина) и ги поставя в различни части на стаята. Разделя учениците по двойки, като във всяка двойка определя ученик, който ще бяга (*runner*), и ученик, който ще пише (*writer*). На ученика „лекоатлет“ задачата е да отиде до листа с изречения, да ги прочете и да се опита ги запомни. След това, докато върви бързо или тича, отива до другия ученик и се опитва да пресъздаде съдържанието на изреченията. Има право да се върне още веднъж до листа и отново да си прочете изреченията, но няма право да ги чете на глас. След това двойките проверяват написаното и учителят прави коментар на допуснатите грешки. Това е забавна, мотивираща и ограничена във времето дейност, при която учениците работят по двойки. Изследванията показват, че дейностите в учебния час, които включват движението, значително повишават желанието за учене и концентрацията на учениците (по идея на Lindt Miller 2017).

Пример

Let's work in pairs to find out what happened with Frankenstein's monster! Now listen for your number 1-2-3-4-5-6-7-8-19-10 and 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10! Your partner is the person with your number! Find your partner! Students on the left are runners and students on the right are writers! Runners, you will run, read the sentences, remember, and dictate your partner. Writers, listen and write. You have four minutes. (Хайде да работите по двама и да откриете какво се е случило с чудовището на Франкенщайн. Сега си чуйте номерата: 1-2-3... 1-2-3. Вашият партньор има същия като вашия номер. Открийте го! Учениците от лявата страна са „лекоатлети“, а учениците от дясната страна са „писатели“. „Лекоатлети“, вие ще тичате, ще прочетете и запомните изреченията и ще ги издиктувате на вашия партньор. „Писатели“, слушайте и записвайте! Имате 4 минути.)

1. *It was a cold dark night in November. Outside it was raining.*
2. *The candle in my laboratory was slowly going out. The room was getting darker and darker.*
3. *In the bad light, I looked at the creature. Slowly its eyes were opening.*
4. *Its arms and legs were moving. I can't describe the thing.*
5. *I wanted to make a beautiful creature but the monster was horrible. It had yellow skin, big muscles and black hair. His teeth were big and white.*
6. *Its eyes were grey and its lips were black. It was horrible, horrible. I ran out of the room.*
7. *It was good, I looked for love and found only hate and fear. I didn't want to be bad.*
8. *The hate and fear made me bad. No one saw good in me. Everyone saw bad in me because of my appearance.*
9. *Everyone was afraid of me. But I was good; now I am a criminal. Now I really am bad.*
10. *I can't believe I committed those crimes. Did I really kill those people? How did I become so evil?**

* Текстът за диктовката е от учебника *Flash on English for Bulgaria, SB A2*, с. 50.

1.5. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на английския правопис/диктовка за попълване

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага този – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Учителят предварително подготвя лист с напечатан текст, в който има празни места и въпроси в скобите до тях. Учениците прочитат раздадения от учителя текст. След това учителят прочита пълния текст за диктовка (не повече от два пъти). Учениците попълват празните места, като работят по двойки (по идея на Реймс (Raimes 1983: 76).

Пример

Listen to the text and fill in the missing words. (Слушайте текста и попълнете липсващите думи.)

Hi! This is _____ (who?). I tried to reach you _____ (when?), but you weren't home. I am calling to _____ (what?) you to a party _____ (when?). There will be just _____ (how many?) of us and it will be very informal so you can wear _____ (what kind of?) clothes. Do you know my address? It's _____ (what is it?). I'll expect to see you at about _____ (what time?) then. Oh, by the way, this party is to celebrate my _____ (what?)

Отговори: Amy, yesterday, invite, next Saturday, seventeen, casual, 18 Alm street, 8 o'clock, 21st birthday*

* Текстът е модифициран от Реймс (Raimes 1983: 76).

1.6. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на английския правопис/комбинирана със съчинение диктовка (*dicto-comp – dictation composition*)

Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Този вид диктовка е особено подходящ за развитието на уменията за създаване на писмен текст. Технологията на провеждането е следната. Учителят прочита откъс от текст два пъти. Учениците слушат, без да си водят записки. След това всеки ученик самостоятелно записва варианта на това, което е запомнил, като се стреми да предаде съдържанието на текста максимално точно. Когато всички са готови, следва етап, в който учениците работят по двама. Чрез сравняване на текстовете те се опитват да възстановят информацията, която са чули от учителя. Когато всички двойки са готови, учителят отново прочита текста. Учениците слушат съсредоточено, като вниманието им е насочено към използваната граматика, правописа на думите и пунктуацията. Проверката на написания текст може да се реализира по различни начини: написване на оригиналния текст на дъската или раздаване на копия на текста на учениците.

При този вид диктовки вниманието на учениците е върху структурата на текста, а не толкова върху думите или отделните изречения.

Пример

Listen to the descriptions of Mark's house and try to understand the main ideas. Listen to the descriptions again and take notes in your notebooks. Write about Mark's house using the notes you have taken. (Слушайте описанието на къщата на Марк и се опитайте да разберете основната идея. Чуйте текста още веднъж и си водете записки в тетрадките. Опишете къщата на Марк, като използвате записаното в тетрадките.)

Dear Diary,

This is a special day for me. I was all day at Mark's house. He has got a fantastic house next to the beach with two double bedrooms and one big bathroom. There is a kitchen with a table and chairs for seven people. The living room is very red with two big red sofas under the windows, red bookcases and two red lamps. There isn't a different colour in the room. The kitchen has got a new cooker and there is a new fridge full of food. There isn't a garden but there is a beach.*

* Текстът за диктовка е от учебника *Flash on English for Bulgaria, Workbook A1*, с. 35.

1.7. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на английския правопис/преписване на изречения (с определена цел)

Eтан от развитието на уменията за писане, на който се прилага – първи.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Учителят и учениците дискутират по определена тема. Учителят записва на дъската изреченията, които учениците предлагат. След това учителят разделя дъската на две колони и поставя задача на учениците да групират изреченията в тях и да ги препишат в тетрадките си (по идея на Хармър (Harmer 2004).

Пример

Write the following sentences about mobile phones in the correct columns.
(Напишете следните изречения за мобилните телефони в правилната колона.)

My phone makes me feel safe.

People are always "somewhere else".

People shout when they use them.

They are bad for your health.

They are very useful.

They are very horrible.

Mobile phones are good

Mobile phones are bad*

* Упражнението е от Хармър (Harmer 2004: 53).

1.8. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на английския правопис/преписване чрез водене на записки

Eтан от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Чрез този тип упражнения учителят провокира учениците да преписват изречения, докато извличат информация от зададен текст. Задачата, която може да бъде поставена, е да се запишат имената на хора, държави, да из-

влекат информация от компютър чрез водене на записки (по идея на Хармър (Harmer 2004: 54).

Пример

Read the text and complete the sentences in your notebook. (Прочетете текста и довършете изреченията писмено в тетрадките си.)

1. *An old Manhattan railway line is now.....*
2. *High Line Park visitors can enjoy .....*
3. *In the park there are .....*

The Park in the Sky

In Manhattan, New York, there is an old railway line on steel columns high above the city streets. The old train tracks are now a popular park in the city. The High Line Park is eight meters above the city streets. Visitors to the park can walk the 2,5- kilometer length of the park on one of its many trails. They can enjoy outdoor art exhibitions and incredible views of the Hudson river. The park has got a lot of green spaces with various types of trees and gardens. It's the perfect quick escape from stressful city living.*

* Упражнението е от учебната система *Legacy, Workbook A1*, с. 19.

1.9. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на английския правопис/преписване чрез попълване на липсващи думи в текст

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – първи.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Учителят раздава текст, в който има празни места. Учениците работят по двама, като задачата им е да попълнят празните места в текста, като използват написаните на дъската/над текста думи. Учителят посочва ученици, които да прочетат изречения от текста, и прави корекции на допуснати неточности, ако е необходимо. Следващата задача за учениците е да препишат текста.

Пример

Fill in the text with the following words: at delicious hope let love party text things want wishes would things want wishes would. (Попълнете текста с предложените думи.)

at delicious hope let love party text things want wishes would

Hi Mary,

How are _____?

Do you _____ to come to our _____? It's on Saturday _____ 4 p.m. at the pizza restaurant in Turner Road. The pizzas there are _____. It's an after exams party – no-one talks about school or exams!

I _____ you can come. Email or _____ me and _____ me know.

Best _____

Adam*

* Упражнението е от учебната система *Focus for Bulgaria, Workbook A1*, с. 28.

1.10. Вид: езикови упражнения/упражнения за правилно използване на главни букви/упражнение за подреждане на думите според начина им на изписване – с главна или с малка буква

Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – запомняне.

Описание

На учениците се представя списък с думи, които са с първа главна или малка буква. Задачата им е да ги разделят в две колони. Едната е за думите с главна буква, а другата – за тези с малка буква. След това по двойки се формулира и обяснява пред класа правилото за изписване на главни букви. Следващата задача за учениците е да преведат думите на български език, като напишат главна буква, ако е необходимо. Учителят посочва ученици, които да прочетат написаните думи на български език. Прави се анализ на правилата за писане на главни букви в двата езика – английски и български.

Пример

Write the words under the right column. Translate the words in Bulgarian. Are there any differences? (Напишете думите в правилната колона. Преведете думите на български език и ги напишете. Има ли разлика при използването на главни букви?)

<i>Anita, and, apple, Argentina, April, art, Australian, Andrew, Monday, act, at, in, island, I, ice, Iceland*</i>

* Упражнението е модифицирано от Хармър (Harmer 2004: 51).

1.11. Вид: езикови упражнения/упражнения за правилно използване на главни букви/упражнение за поставяне на главни букви на думи в изречения

Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Задачата на учениците е да поставят главна буква на думите в изреченията, като се съобразят с правилото за изписване на главни букви в английското изречение. Работят по двама. Учителят посочва ученици, които да прочетат по едно изречение и да аргументират избора си. Следващата задача за учениците е да преведат изреченията на български език, като напишат главна буква, където е необходимо. Учителят посочва ученици, които да прочетат по едно изречение на български език. Прави се анализ на правилата за писане на главни букви в двата езика – английски и български.

Пример

Capitalize the sentences and rewrite them. Translate the sentences. Are there any differences? (Поставете главна буква на думите в изреченията и ги препишете. Преведете изреченията на български език и ги напишете. Има ли разлика при използването на главни букви?)

1.	<i>my best friend is japanese. he's from tokyo.</i>
2.	<i>julie and sally are from new york in america.</i>
3.	<i>william is a student at harrow school.</i>
4.	<i>mathew is 18 years old.*</i>

* Упражнението е от учебната система *Legacy, Workbook A1*, с. 3.

1.12. Вид: езикови упражнения/упражнения за правилно използване на главни букви/упражнение за поставяне на главни букви на думи в изреченията
Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбирателен.

Описание

Учителят поставя задача на учениците да напишат главна буква на думите в изреченията съобразно правилото за изписване на главни букви в английския език. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученици, които да прочетат изреченията си и да обяснят къде и защо са поставили необходимите пунктуационни знаци. Следващата задача е да преведат изреченията на български език, като напишат главна буква, където е необходимо. Учителят посочва ученици, които да прочетат изреченията си на български език. Прави се анализ на правилата за писане на главни букви в двата езика – английски и български.

Пример

Capitalize the sentences. Translate the sentences. Are there any differences? (Поставете главна буква на думите в изреченията и ги препишете. Преведете изреченията на български език и ги напишете. Има ли разлика при използването на главни букви?)

1.	<i>mark usually plays tennis on mondays.</i>
2.	<i>the hottest months of the year in bulgaria are july and august.</i>
3.	<i>maria visited her best friend in london.</i>
4.	<i>my family and i often go to gabrovo.</i>
5.	<i>Peter and I love playing tennis.*</i>

* Упражнението е авторско.

1.13. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на пунктуация/упражнение за поставяне на пунктуационни знаци

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят написва изречения на дъската. Учениците работят по двама и обсъждат къде в изречението е необходимо да поставят пунктуационни знаци. След като всички са готови, учителят посочва ученици, които да прочетат изреченията и да обяснят употребата на пунктуационните знаци в тях.

Пример

Punctuate the sentences. (Поставете пунктуационните знаци в изреченията.)

1. *It's got a bookcase a desk and a computer on it*
2. *It's just fantastic*
3. *Are there any parks near the school*
4. *How many students are there in your school*
5. *It's quite small but very comfortable and cosy**

* Упражнението е от учебната система *Legacy, Workbook, A1*, с. 18.

1.14. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на пунктуация/упражнение за използване на пунктуационни знаци в пряка реч

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Учителят раздава кратък текст на учениците, който трябва да прочетат. Учениците работят по двама. След като прочетат текста, анализират използваните в него пунктуационни знаци. След това учителят раздава втори текст, в който учениците трябва да поставят нужните пунктуационни знаци, като се опират на модела на първия текст. Учениците поставят необходимите пунктуационни знаци. Учителят посочва ученици, които да прочетат текста и да обяснят как са използвали пунктуацията в него. Той задава допълнителни въпроси, насочващи вниманието на учениците към употребата на пунктуационните знаци в текста. Учителят задава въпроси на учениците за правилото за използване на кавички в българския език.

При използването на упражнения от този вид вниманието на учениците се фокусира върху правилото за използване на кавички (в пряка реч), точки, запетаи и удивителен знак в текстове на английски език. Описаните дейнос-

ти – извличане на правило от модел на текст, прилагане на правилото чрез дейности в текст, проверката и анализът на изпълнението на задачата – са много ефективни за усвояването на английската пунктуация. Подобен вид упражнения са особено полезни за българските ученици, защото правилото за използване на кавички в българския език е различно.

Пример

Read the text and identify what punctuation is used and why. Punctuate the following lines of dialogue in the second text in exactly the same way as the first text (Прочетете текста и обърнете внимание на използваната пунктуация. Поставете нужните пунктуационни знаци във втория текст, като следвате модела).

Модел на текст

*"I am sorry to keep you waiting," a voice said. The speaker was a short man with a smiling round face and a beard.
"My name's Pedro," he said. "Passport police."
"I can explain," Monica said quickly. "My hair is not like the photograph. I know. I bought hair colour in Spain. I can wash it and show you."
Pedro looked carefully at Monica and the photo.
"No, that's ok. I can see that it's you," Pedro said. "There is one more thing. You need a visa. It's ten dollars. You can pay the passport officer. Welcome to Spain!"*

Текст, в който учениците трябва да поставят необходимите пунктуационни знаци

*I am sorry to keep you waiting a voice said my name's Pedro he said Passport police
I can explain Monica said quickly My hair is not like the photograph I know I bought hair colour in Spain I can wash it and show you
No that's ok I can see that it's you Pedro said There is one more thing You need a visa It's ten dollars You can pay the passport officer Welcome to Spain.*

След като учителят провери изпълнението на задачата, учениците отговарят на следните въпроси:

- 1. How do we show that someone is speaking? (Как показваме в писмен текст, че някой говори?)*
- 2. When someone finishes speaking, where does the comma (,) go – before or after the inverted commas ("")? (Когато някой спре да говори, къде поставяме точка или запетая – преди или след кавичките?)*
- 3. Where do we put the exclamation mark (!)– before or after the inverted commas ("")? (Къде поставяме удивителен знак? Преди или след кавичките?)**

* Упражнението е модифицирано от Хармър (Harmer 2004: 51–52)

1.15. Вид: езикови упражнения/упражнения за овладяване на пунктуация/ комбинирано упражнение за пунктуация и главни букви

Етап от развитието на умението за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят раздава на учениците писмен текст, в който те трябва да напишат главни букви на думите и да поставят нужната пунктуация. Учениците работят по двама. След като приключат, учителят посочва ученици, които да прочетат написаното от тях, като обяснят избора на главна буква и пунктуационни знаци. Следващата задача за учениците е писмено да преведат изреченията на български език, като поставят пунктуационните знаци в изреченията. Учителят посочва ученик, който да прочете изреченията на български език и да обясни употребата на пунктуационни знаци в текста. Учителят прави сравнение на правилата за използване на пунктуация в двата езика.

Този вид упражнения е добре да се използва, когато учителят се убеди, че учениците са усвоили правилата за пунктуация в текста.

Пример

Punctuate and capitalize the sentences. Translate the text and punctuate the sentences (Поставете пунктуационни знаци и главни букви на думите в текста. Преведете текста на български език и го препишете, като поставите необходимите пунктуационни знаци.)

they arrived in gabrovo at one o'clock in the morning it was cold with a bright moon making the river yantra silver peter ran to the water's edge sofia hurrying to keep up with him ran straight into him by mistake and pushed him into the river*

* Упражнението е авторско.

1.16. Вид: езикови упражнения/упражнения за обогатяване на лексикалния запас/упражнение за попълване на празни места в текст с написани на дъската/над текста думи

Етап от развитието на умението за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят раздава текст, в който има празни места. Поставя задача на учениците да работят по двама и да попълнят празните места, като използват написаните на дъската/над текста думи. Учителят посочва ученици, които да прочетат откъси от текста и да обяснят избора на дума.

Пример

Complete the text with the words form the box. (Довършете текста, като използвате написаните над текста думи.)

at delicious hope let love party text things want wishes would

Hi Mary,

How are _____?

Do you _____ to come to our _____? It's on Saturday _____ 4 p.m. at the pizza restaurant in Turner Road. The pizzas there are _____. It's an after exams party – no-one talks about school or exams!

I _____ you can come. Email or _____ me and _____ me know.

Best _____

Adam*

* Упражнението е от учебната система *Focus for Bulgaria, Workbook A1*, с. 28.

1.17. Вид: езикови упражнения/ упражнения за обогатяване на лексикалния запас/упражнение със синоними

Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Учителят раздава на учениците текст, в който има маркирани думи (с „удебелен шрифт“). Задачата на учениците е да заменят маркираните думи, като изберат от написаните над текста или на дъската техни синоними. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученици, които да прочетат текста и да обяснят защо са избрали конкретната дума.

Пример

Use the adjectives in the list to replace the adjective nice. (Заменете думата „хубав“ с подходящо прилагателно име от списъка с думи над текста.)

reasonable energetic memorable beautiful crowded busy

Tourists should definitely visit the 1. nice market in our town. It's a 2. nice experience to walk along the narrow 3. nice streets and listen to the 4. nice stallholders shouting out their offers. There are lots of stalls for visitors to pick up 5. nice items at 6. nice prices.*

* Упражнението е авторско.

1.18. Вид: езикови упражнения/упражнения за обогатяване на лексикалния запас/упражнение със синоними

Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят раздава на учениците текст, в който има маркирани прилагателни имена (с „удебелен шрифт“). Поставя задача на учениците да заменят маркираните думи, като изберат от прилагателните, които са написани над текста или на дъската. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученици, които да прочетат текста и да обяснят защо са избрали конкретната дума.

Пример

Replace the adjectives in bold with synonymous ones from the list: relieved, tired, excited, scared. (Заменете прилагателните имена (1–4) с техни синоними от предложения списък с думи...)

*As the plane took off from the airport, I was **1) thrilled!** I couldn't wait to arrive in Rome! After a while, though, I felt quite **2) sleepy** so I closed my eyes and took a nap. Suddenly, the plane started shaking and I woke up. I didn't know what to do. The woman next to me looked **3) terrified**. However, the air hostess assured us calmly that nothing was wrong. After a few minutes, the shaking stopped. I felt so **4) thankful** that we were safe!**

* Упражнението е от учебната система *Legacy, Workbook B1.1*, с. 18.

1.19. Вид: езикови упражнения/упражнения за затвърдяване на граматични явления/за поставяне на глаголи от изречения в правилното глаголно време
Eman от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят раздава текст, в който има празни места и глаголи в скоби. Задачата, която се поставя на учениците, е да разкрият скобите на глаголите. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученици, които да прочетат изречения от текста и да аргументират избора на глаголно време. Учителят прави корекции, ако е необходимо.

Пример

Put the verbs in brackets in the correct form – Present Simple/Present Continuous. (Поставете глаголите в скобите в правилното глаголно време – сегашно просто или сегашно продължително време.)

*Hi George,
How are you? I ..... (write) to tell you about my new job as a news presenter for Channel 4. It's great but I ..... (not/like) the early mornings!
I ..... (get up) at 4:30 every morning because the show ..... (start) at 6am.
I usually ..... (present) the news on weekdays, but tomorrow I ..... (appear) on Saturday Breakfast because the usual presenter ..... (go to a conference).
..... (you/want) to meet me after I finish work at 11:00?
Colin**

* Упражнението е от учебната система *Legacy, Workbook B1.1*, с. 6.

2. Изграждащи упражнения

2.1. Вид: изграждащи упражнения/упражнения в комбиниране на изречения/упражнение за използване на различни видове съюзи (съчинителни и подчинителни) в изречения

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят представя пред учениците видовете кохезионни средства и начина им на употреба. След това написва на дъската/раздава таблица за заместване. Задачата на учениците е да съставят колкото е възможно повече изречения, като използват подходящите съюзи. Учителят посочва ученици, които да прочетат изречения. Коригира допуснати неточности, ако е необходимо.

Пример

Try and join these parts of sentences correctly to make one sentence each time.
(Опитайте се да съставите изречения, като използвате подходящи съюзи.)

Co-ordinators: and, but, or, so

Conjunctions: although, when, until, so that (etc.)

Sequencers: then, after that, meanwhile, first, next, finally

Linkers: moreover, however, therefore, as a result, in fact, of course. on the other hand. etc.

Try and join these parts of sentences correctly to make one sentence each time - use lines like this:

<i>Mary likes tennis</i>	<i>and</i>	<i>I go on holiday in winter.</i>
<i>I work in summer</i>	<i>but</i>	<i>I like my job.</i>
<i>Tony lives in London</i>	<i>so</i>	<i>he likes big cities.</i>
<i>I work in a bank</i>	<i>because</i>	<i>she doesn't like football.</i>

* Упражнението е адаптирано от Дон Бърн (Burne 1988: 39).

2.2. Вид: изграждащи упражнения/упражнения в комбиниране на изречения/упражнение за използване на различни видове съюзи (съчинителни и подчинителни) в писмен текст

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят раздава текстове с празни места, в които учениците трябва да напишат подходящия съюз. Учениците работят по двама. Учителят посочва

ученици, които да прочетат изречения от текста, като аргументират избора на съюз. Учителят представя на дъската/на монитора текста на учениците и още веднъж повтаря правилото за използване на подчинителните съюзи в английското изречение.

Пример

Complete the letter below. Use suitable words or phrases from the list. (Довършете писмото, като използвате свързващите думи или изрази от списъка над текста.)

<i>although</i>	<i>and</i>	<i>by the way</i>	<i>so that</i>
<i>also</i>	<i>because</i>	<i>however</i>	<i>that</i>
<i>and</i>	<i>but</i>	<i>so</i>	<i>that</i>

Dear Peter;

I am sending you my new address, ...you can write to me. Of course I..... hope..... you will come ..... stay with us soon.

I like our new house , ... it is very noisy.....it is near a main road.

....., my bedroom is at the back of the house, ... I don't hear any noise at night..... my brother's room is at the front .....He says .....he can't sleep!

....., he sends you his best wishes. Write soon. I am looking forward to hearing from you.

All the best,

George*

* Упражнението е модифицирано от Бърн (Вурне 1988: 39).

2.3. Вид: изграждащи упражнения/упражнения в комбиниране на изречение/упражнение за използване на кохезионни средства в писмен текст

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят раздава писмен текст с празни места, които учениците трябва да запълнят със съюзите, написани на дъската/монитора. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученици, които да прочетат изречения от текста, и прави корекции, ако е необходимо. Следващата задача за учениците е да препишат изреченията, в които са използвани съчинителни или подчинителни съюзи.

Пример

*Complete the email with **and, but, so and because**. (Довършете електронното писмо, като използвате съюзите *и, но, затова и защото*.)*

*Hi Tim,
Thanks for your email. How are things? I hope you aren't too busy with school work.
I am getting on OK. I was ill for a few days ..... I'm fine now. It was nice to be at home at first ..... it was boring after a while ..... there was nothing to do.
We've got exams soon ..... I am working hard. What else? I'm doing a lot of sport ..... I'm also going out with a girl from my class. Her name's Elaine. She lives near me ..... I see her a lot. My parents are a bit worried ..... I'm always tired ..... I'm happy.
How about you? What are you up to? I know you are on Facebook ..... I don't go on there now ..... I haven't got time. I spend all my time doing school work, playing football ..... going to the cinema with Elaine.
Write soon,
Rob**

* Упражнението е от учебната система *Focus for Bulgaria, Workbook A1*, с. 64.

2.4. Вид: изграждащи упражнения/упражнение в комбиниране на изречения/упражнения с подчинителни съюзи, които се използват за връзка в сложни съставни и смесени изречения и въвеждат обстоятелствени изречения за време

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят разделя класа на две групи и на всяка група раздава текст с празни места. Задачата на учениците е да попълнят празните места в текста, като използват подходящи подчинителни съюзи. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученици от едната група, които прочитат първия текст. След това ученици от втората група прочитат втория текст. Ако е необходимо, учителят коригира допуснатите неточности.

Пример

Complete the short stories with the words and phrases from the box. There are two extra words and phrases for each story. (Довършете кратките истории, като изберете подходящи думи или изрази от списъка над всеки текст. Има две излишни думи за всяка история.)

Complete the short stories with the words and phrases from the box. There are two extra words and phrases for each story

after   finally   first   the end   then

Steve started sailing when he was ten. At 1. ...., he only sailed in the summer holidays. 2. .... few years, he joined a club and sailed in the winter as well. He became a very good sailor. In 3. .... he decided to sail around the world and, right now, he is somewhere in the Atlantic Ocean near Argentina.

1. first   2. After   3. the end

after   at   in   suddenly   that

Melanie's parents were worried about her. She didn't do any exercise. 1. .... first, they took her for the cycle rides or walks but she was never happy and, one day she just said 'no'. After 2. ...., they decided to wait for her to change. It took a long time but, 3. .... The end, she met a boy who loved kayaking. Soon Melanie loved it too and now she goes every Saturday.

1. At   2. That   3. In

* Упражнението е от учебната система *Focus for Bulgaria, Workbook A1*, с. 76.

2.5. Вид: изграждащи упражнения/упражнения в комбиниране на изречения/упражнения за избор на подходящи подчинителни съюзи

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят раздава писмен текст, в който учениците трябва да оградят правилните подчинителни съюзи. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученици, които да прочетат изречения от текста, и прави корекции, ако е необходимо.

Пример

Choose the correct words in the description. (Изберете правилните думи в текста.)

Choose the correct words in the description

I'm a football fan!

I wasn't very happy when my boyfriend told me that he wanted to watch every match of the World Cup. **At/For** first, I stayed away from the television. I went out with my friends and read a lot.

After that/After a few days, I noticed that even my friends knew a lot about the World Cup. One day we went to a café. We sat outside in the evening sun. **Suddenly/Finally**, I realized that I was alone. My friends were inside, in front of a big television screen. I had a choice – sit outside alone or be with them. So, I went in and watch the match. I really enjoyed it. **Then/After that**, I decided to watch all the matches. **Finally/At first**, my boyfriend was pleased but **after/then**, I noticed that he was very quiet when matches were on.

In/At the end, I realized that he preferred watching the matches alone and preferred watching them with my friends. So, that's what we did and it wasn't a problem. We both enjoyed the World Cup.*

* Упражнението е от учебната система *Focus for Bulgaria, Workbook A1*, с. 76.

2.6. Вид: изграждащи упражнения/упражнения в комбиниране на изречения/комбинирано за обогатяване на лексикалния запас и затвърдяване на знанията за кохезионните средства

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят раздава писмен текст, в който учениците трябва да попълнят празните места с подходящи думи и да оградят правилните съюзи. Думите, от които избират учениците, са написани над текста. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученици, които да прочетат изречения от текста, и прави корекции, ако е необходимо.

Пример

Read the email and choose the correct words (a-d) Complete the email with the words and phrases from the list. There are two extra words or phrases. (Прочете електронното писмо и изберете правилните думи (a–d). Довършете електронното писмо, като попълните празните места с думи или изрази от списъка над текста. Има две излишни думи или изрази.)

about you   can't wait   else   fine   hope   life   miss   other news
plans   soon   things   up to   you   your   news

Subject: Hello from Spain

Attachment: jpeg picture – Fernando

Hi Stella,

How are you. I ..... you are OK. How's everyone at school?

I'm getting on ..... here in Spain. I couldn't understand anyone at first a) **so/because** my Spanish was so bad b) **but/and** it is getting better now. The food is great, the school is nice c) **but/and** the people are friendly d) **because /so** I'm very happy. My ..... is that I'm in the volleyball team here. We play all over Spain. We were in Barcelona last weekend. It was great. What .....? Well, there is a boy called Fernando. He's very nice – I am sending his photo with this email.

How .....? How's .....? What are you .....? How are Beth and Fiona and the other girls? Do you still go to the disco every Friday? What are your ..... for the summer? Can you come to Spain to visit me?

I ..... to hear all you news. I ..... you all – but not English weather!

Write .....

Vicky*

* Упражнението е от учебната система *Focus for Bulgaria, Workbook A1*, с. 64.

2.7. Вид: изграждащи упражнения/упражнения в комбиниране на изречения/упражнение в комбиниране на изречения в абзац

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят написва изречения на дъската. Задачата на учениците е да ги подредят в абзац, в който да има логична последователност. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученик, който да прочете текста. Другите ученици слушат и правят корекции, ако е необходимо. Учителят прави анализ на изпълнението на задачата.

Пример

Rearrange the sentences in the following paragraph so that they follow a logical order. (Подредете изреченията в абзаца в логична последователност.)

1. *Because of kumara cultivation and the abundance of other food resources available in the North, permanent settlements could be established.*
2. *In pre-European times Northland was the most densely inhabited part of the country.*
3. *Some settlements were occupied by several hundred people.*
4. *The kumara flourished in this climate and became the dominant crop.*
5. *Clearly the warmer climate in the North made it more attractive to the early Maori**

* Упражнението е модифицирано от Хайланд (Hyland 2003: 128).

2.8. Вид: изграждащи упражнения/упражнения в комбиниране на изречения/упражнение в комбиниране на изречения с цел създаване на логически свързан текст

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

На дъската са написани изречения, които са част от абзац. Между изреченията няма никаква логическа връзка. Задачата на учениците е да напишат смислен абзац, като направят нужните промени в изреченията. Правилният отговор се написва на дъската и учителят представя на учениците правилата за изграждане на логически свързан текст.

Пример

Join the sentences. (Свържете изреченията в абзац.)

В конкретното упражнение се обръща внимание, че подлог на всяко следващо изречение трябва да са дума или израз, които носят стара информация. Във второто изречение *the house* е старата информация, която се отнася към първото изречение. В третото изречение *a large garden* е старата информация, която се отнася към второто изречение.

1) Our house had three bedrooms and two sitting rooms. 2) A large garden was in front of the house. 3) My father had planted a lot of flowers in the garden.

1) Our house had three bedrooms and two sitting rooms. 2) In front of the house there was a large garden. 3) In the garden my father had planted a lot of flowers.*

* Упражнението е модифицирано от Реймс (Raimes 1983: 57).

2.9. Вид: изграждащи упражнения/упражнения в комбиниране на изречения/упражнение за свързване на изречения с цел постигане на кохезия

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят написва изречения на дъската. Задачата на учениците е да изберат подходящото изречение, така че да има логическа връзка между тях. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученик, който да прочете изречението, и прави корекции, ако е необходимо.

Пример

Choose which sentence follows. (Изберете правилното изречение (a–b).)

1. *When I arrived at the house, my grandmother was sitting in her rocking chair.*

Choose which sentence follows.

a) *The chair was given to my grandmother when my uncle was born.*

b) *When my uncle was born, someone gave my grandmother this chair.*

2. *Every four years we have what we call leap year.*

Choose which sentence follows.

a) *The month of February has 29 days in a leap year.*

b) *In a leap year, the month of February has 29 day.**

* Упражнението е модифицирано от Реймс (Raimes 1983: 57).

2.10. Вид: изграждащи упражнения/упражнения в комбиниране на изречения/упражнение за свързване на изречения

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание

Описание

Учителят написва на дъската абзац, в който е изпуснато едно изречение. Задачата на учениците е да изберат едно от предложените изречения, така че да създадат логически свързан абзац. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученик, който да прочете абзаца, като аргументира избора си.

Пример

Choose one sentence (a-c) to put in the gap. (Изберете правилното изречение (a–c), с което да довършите абзаца.)

*After only a few hours, the snow in a city street becomes soft and dirty, _____
_____. Slush makes our feet wet, our streets ugly, and our
children miserable because they can't throw snowballs anymore!*

Choose one sentence to put in the gap

- a) The name of this soft, dirty snow is slush.*
- b) Slush is what this soft, dirty snow is called.*
- c) This soft, dirty snow is called slush.**

* Упражнението е от Реймс (Raimes 1983: 57–58).

2.11. Вид: изграждащи упражнения/упражнения за подреждане/упражнения за подреждане на изречения в текст

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – прилагане на знание.

Описание

Учителят раздава текст, в който има празни места. Задачата на учениците е да попълнят празните места, като използват изреченията, които са написани над текста. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученици, които прочитат абзац от текста и аргументират избора си. Правят се корекции, ако е необходимо.

Упражнението може да се използва и при представяне на модел на писмен текст на чужд език.

Пример

Complete Mark's letter to his aunt and uncle with sentences (A–G). (Довършете писмото на Марк до леля му и чичо му с изреченията (A–G) над текста.)

A. You must be very disappointed.

B. It would be lovely to see you.

C. I hope you are both well.

D. I had a great time.

E. Hope to see you at the family lunch.

F. I think my painting is improving and I'm still hoping to go to art school one day.

G. It was the best thing I have ever seen.

Dear Auntie Petya and Uncle Nanko,

1. _____ Thanks very much for the money for my birthday. I've bought some new paints and brushes. 2. _____

I've just come back from my school trip to London. 3. _____. We did some sightseeing and saw a fantastic photography exhibition at the Portrait Gallery. We also went to the theatre and saw a play called War Horse.

I'm sorry to hear that you've failed your driving test again, Auntie Susan. 4. _____ Do you think you will take it a sixth time?

We're having a family lunch on 15 June. Would you like to come? 5 _____

Well, that's all for now. Thanks again for the present. It was very kind of you. 6 _____

Love,

Mark*

* Упражнението е модифицирано от учебната система *Focus for Bulgaria, Student's book A2*, с. 44.

2.12. Вид: изграждащи упражнения/упражнения за подреждане/комбинирано упражнение за подреждане на абзаци в текст и преписване на текст по модела

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Този вид упражнения е подходящ при представянето на модел на писмен текст. Задачата на учениците е да подредят абзаците в правилния ред и да препишат текста в тетрадките си. Работят по двама. Учителят посочва ученик, който да прочете текста, и ако е необходимо, прави корекции.

Пример

Read the rubric and then the email. Put the paragraphs in the correct order. (Прочетете условието на задачата, а след това – и електронното писмо. Подредете абзаците на електронното писмо (A–C) в правилния ред.)

Write an email to your English e-friend about your best friend. Include information about where they are from, their age and their favourite school subjects (50—60 words).

From Eva

To Nina

Subject My best friend

Hi Nina,

A/

Chloe is a student at college. Her favourite subjects are English and Art. She is really good at them!

She's also interested in music. She can play the piano, but she can't sing well.

B/

My best friend's name is Chloe and she's 17 years old. She's from Kent in England.

C/

What about your best friend? What is she good at?

Write back soon,

Eva*

* Упражнението е от учебната система *Legacy, Workbook A1*, с. 10.

3. Структуриращи упражнения

3.1. Вид: структуриращи упражнения/субституционни/упражнение за замяна на подчертани изречения от текста

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Този вид упражнения е подходящ при представянето на модел на писмен текст. Задачата на учениците е да заменят подчертаните изречения в текста с подходящи изречения, като използват написаните на дъската/под текста полезни изрази. Работят по двама. Учителят посочва ученик, който да прочете текста, и ако е необходимо, прави корекции.

Пример

Replace the underlined sentences in Elisaveta's email with appropriate ones from the Useful Language. (Заменете подчертаните изречения в електронното писмо на Елисавета с подходящи изречения, като използвате полезните изрази под текста.)

From: Elisaveta

To: Mark

Subject: My daily routine & free time

Hi Mark,

I'm a 14-year-old student in secondary school. I live in Gabrovo, Bulgaria.

My day starts very early because lessons begin at 8:00. I get up at 6:30 and at 7:45 I walk to school. I like English and PE, but I hate Maths! In the afternoons, I do my homework and help with the chores. In the evenings, I listen to music or play computer games. I'm usually tired, so I go to bed at 10:30.

In my free time, I often hang out with my friends on Saturdays and Sundays. I love doing sports, too. My favourite sport is tennis.

What about you? Write back

Elisaveta

Useful Language

Personal information - I'm (name) ... / I'm a student. / I live in ... / I'm ... years old.

Daily routine - My day starts at ... / I usually get up at ... / After, ... I go to ... / After school, I ... in the afternoons, ... in the evenings, ... at weekends, ... / I usually go to bed at ... .

Likes/Dislikes - I like ... a lot. / I'm good at ... / I really enjoy ... / I prefer ... / ... is my favourite ... . / I don't really like ... / I'm not fond of ... / I can't stand ... .

Free Time - I usually/sometimes (hang out with my friends, go to the park, go cycling, etc).

Closing remarks / Please write to me soon. / Write soon. / I hope to hear from you soon.

Answers

I like English and PE - I'm good at English and PE

I hate Maths - I'm not fond of Maths

I love doing sports - I really enjoy doing sports

My favourite sport is tennis. - I like playing tennis a lot.

Write back. - Please write to me soon.*

* Упражнението е модифицирано от учебната система *Legacy, Student's book A1*, 1g.

3.2. Вид: структуриращи упражнения/субституционни/упражнение за замяна на подчертани изречения от текста

Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Този вид упражнения е подходящ при представянето на модел на писмен текст. Задачата на учениците е да заменят подчертаните изречения в текста с подходящи изречения, като използват написаните на дъската/под текста полезни изрази. Работят по двама. Учителят посочва ученик, който да прочете текста, и ако е необходимо, прави корекции.

Пример

Replace the underlined sentences in Anna's email with appropriate ones from the Useful Language. (Заменете подчертаните изречения в електронното писмо на Анна с подходящи изречения, като използвате полезните изрази под текста.)

From: Anna

To: Sofia

Subject: Sailing or volleyball?

Hi Sofia,

You asked me my opinion about which sport you should choose, sailing or volleyball. In my opinion, they are both challenging sports.

I think sailing is a great way to enjoy the outdoors, but it's a bit expensive. There is a lot of equipment to buy like goggles, sunglasses and special clothes. Volleyball is exciting and it isn't expensive to play. It teaches you team skills but it is a bit dangerous. You can get hurt easily.

To me, both sports are thrilling, but I think you should choose volleyball because it isn't too expensive. Let me know how it goes.

Anna

Useful Language

Opening remarks/Reason for writing - You said you're thinking of .../You asked for my opinion on/about .../You asked me what I think about ...

Expressing opinions - I think .../In my opinion, .../I think you should .../To me, ...

Closing remarks - Good luck. / Let me know how you get on. /Keep me posted.

Answers

Opening: You said you're thinking of taking up either sailing or volleyball. Well, I think you could choose either of them.

Closing: In my opinion, it doesn't matter which sport you choose. Just go for the one you like the best. Keep me posted.*

* Упражнението е модифицирано от учебната система *Legacy, Student's book A1, 4g.*

3.3. Вид: структуриращи упражнения/субституционни/упражнение за замяна на подчертани изречения от текста

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – разбиране.

Описание

Този вид упражнения е подходящ при представянето на модел на писмен текст. Задачата на учениците е да заменят подчертаните думи или изрази в текста с подходящи техни синоними, като използват написаните на дъската/под текста полезни думи или изрази. Работят по двама. Учителят посочва ученик, който да прочете текста, и ако е необходимо, прави корекции.

Пример

Replace the underlined words/phrases in the essay below with words/phrases from the Useful Language box. (Заменете подчертаните думи или изрази в есе-то, като използвате полезните изрази под текста.)

How much stuff do you throw away instead of recycling? I strongly believe that recycling is one of the best ways to help save the environment and that we should all try to do it a lot more.

First, all the rubbish we do not recycle goes into landfills. For example, the average family in the UK throws away 40 kg of plastic annually. As a result, these rubbish mountains keep growing. Second, with recycling, we produce less. For instance, when we reuse glass bottles and plastic bags or containers, it means we do not have to make new ones. This means less pollution from factories.

On the other hand, some people argue that recycling sites can be unsafe. For example, the waste produced at these sites can get into water supplies. This could mean pollution in the water we drink.

In conclusion, although recycling can cause problems, to my mind, it does more good than harm. We produce less and throw away less. Isn't it time we all made an effort to recycle more?

Useful Language

Linkers

Listing points - In the first place/First/To begin with/To start with, ... / Second/In addition/ Moreover/ Furthermore, ...

Introducing examples/reasons/results - For example/instance, .../ In particular, ... / ... because/as/since.../The reason (for)... is ... That's because/ why ... / As a result/In this way, .../This means/could mean that...

Giving opposing viewpoints - On the other hand, .../However/Alternatively, ... /... in spite of/despite/although/even though ...

Concluding - In conclusion/All in all/All things considered/To sum up, ...

Expressing opinion - I think/believe/feel (that) ... /In my opinion, ... /To my mind, ... /As far as I am concerned, ... / It seems to me (that) ...

Answers

Firstly - In the first place / To begin / start with

As a result- In this way

For instance- For example

On the other hand- Alternatively / However

In conclusion- All in all / All things considered / To sum up*

* Упражнението е от учебната система *Legacy, Student's book B1 part one, 5f.*

3.4. Вид: структуриращи упражнения/упражнения за съставяне на резюме върху основата на прочетен текст/упражнение за съставяне на резюме на писмен текст

Eman от развитието на уменията за писане, на който се прилага – подготвителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – анализиране.

Описание

Учителят раздава писмени текстове на учениците. Първата задача е да прочетат текста и да подредят изреченията в правилната последователност. Учениците работят по двама. Учителят посочва ученик, който да прочете как е подредил изреченията, и прави корекции, ако е необходимо. Следващата задача е учениците да напишат резюме на текста, като използват подредените изречения и написаните на дъската/над текста съюзи. Работят по групи от четирима. Учителят посочва ученици от различните групи, които прочитат резюмето на текста. Прави се анализ и се написва резюме на текста на дъската.

Упражнения от този вид могат да бъдат използвани и при представянето на модел на писмен текст на чужд език.

Пример

Read the model. Put the events (A–H) in the order they happened (1–8). Then give the class a summary of the story. Use: first, then, next, after that, suddenly, finally. (Прочетете модела и подредете събитията в хронологична последователност (A–H). След това напишете резюме, като използвате изреченията и подходящите свързващи думи от предложените над текста...)

Peter and Richard felt very excited as they got ready for their usual forest hike. It was a beautiful summer morning. The sun was shining, there was a clear blue sky and the light breeze carried the scents of the forest and flowers. Soon they reached the forest.

First, they had some water; then they set off on their hike along one of the most popular trails in the area. After about an hour of walking, they stopped for a rest. They were happily chatting when Peter smelt something in the air. He got up and started to look for where the smell was coming from. In the near distance he saw it: bright flames in the pine trees, the ones they had just walked by five minutes ago. Suddenly, there was a wall of fire all around them. It seemed like there was no escape. They were terrified.

Then, after frantically scanning the area, Richard spotted a small pond nearby. “ We have to jump in,” he shouted. The boys did just that and jumped into the pond to discover that the water wasn’t very deep. They tried very hard to hold their breath, but this was difficult to do because of the thick smoke from the fire. Not long afterwards, they heard a loud noise above their heads. It was a helicopter. It was hovering above them.

Finally, a rescue worker threw down a long rope and soon after, they climbed to safety. They had never felt so relieved in all their lives.

- A. They stopped for a break. 2*
- B. They climbed into the helicopter. 8*
- C. They saw flames. 4*
- D. Peter and Richard began their hike. 1*
- E. They were surrounded by fire. 5*
- F. A helicopter appeared above them. 7*
- G. Peter smelt something in the air. 3*
- H. They jumped into a small pond. 6*

Summary

First, Peter and Richard set a fire. Then, they stopped for a break. Next, Peter smelt something in the air. After that, they saw flames and were soon surrounded by fire. They jumped in a pond. Suddenly, they heard a helicopter. Finally, they were pulled to safety by a rescue worker in the helicopter.*

* Упражнението е от учебната система *Legacy, Student's book B1 part one.*

II. Описание на видовете упражнения, които се използват на етапа на самостоятелно създаване на писмен текст при развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език

Фиг. 5. Упражнения, които се използват на етапа на самостоятелно създаване на писмен текст при развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език

1.1. Вид: планиращи/упражнение за съставяне на план на писмен текст

Etap от развитието на уменията за писане, на който се прилага – самостоятелно създаване на писмен текст

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – анализиране

Описание

Учителят поставя задача на учениците да съставят план на писмен текст по възложената тема, като си помагат с модела на текста, който е предварително представен и анализиран. Уточнява се, че при съставяне на план на писмен текст не е необходимо да се написват цели изречения. Учениците работят в групи по четирима. Учителят посочва ученици, които да излязат на дъската и да представят съставения от групата план. Следва обсъждане на изпълнението на задачата и учителят прави корекции в плановете, ако е необходимо.

Пример

Read the model of the text and make a plan. (Прочетете модела на текста и съставете план.)

Учениците прочитат текста и съставят план на текст за предимствата и недостатъците на изучаването на чужд език. Под текста е представен негов примерен план.

The advantages and disadvantages of learning a foreign language

Nowadays, studying a foreign language is not only important; it is necessary. But, what exactly are the advantages and disadvantages of doing this?

Learning a foreign language has a number of positives. In the first place, it can help you find a job. For example, most international companies do business in several countries around the world, so they prefer to hire people who are fluent in other languages. Second, it can develop your personality. For instance, learning another language teaches you to appreciate and respect other cultures.

On the other hand, learning a foreign language is not without its negatives. First, it is time-consuming. This is because it can take years to fully master a language. Also, it can be expensive. For instance, books and CDs need to be bought to help you study and practise.

All in all, even though language learning is considered costly and time-consuming, I strongly believe it improves your job opportunities and makes you a better person. As Haruki Murakami, the famous Japanese writer, said, "Learning another language is like becoming another person."*

* Упражнението е авторско, като е използван текст от учебната система *Legacy, Student's book B1, 6f.*

Plan

Introduction – present a topic – two or three sentences

(Paragraph 1)

Main body

(Paragraph 2) – arguments for and reasons/justification –

help you find a job (companies hire people fluent) , it can develop your personality (respect other cultures)

(Paragraph 3) – arguments against and reasons/justification

Time consuming (take a lot of time), expensive (books, CDs)

Conclusion

(Paragraph 4) – summarise arguments and state your opinion

III. Описание на видовете упражнения, които се използват на заключителния етап от развитието на уменията за създаване на писмен текст на чужд език

Коригиращи упражнения (за откриване и коригиране на правописни грешки)	Коригиращи упражнения (за откриване и коригиране на граматични грешки)	Коригиращи упражнения (за откриване и коригиране на лексикални грешки)
• упражнения за откриване и коригиране на правописни грешки • упражнения за откриване и коригиране на пунктуационни грешки	• упражнения за откриване и коригиране на грешки, свързани с неправилна употреба на глаголни времена • упражнения за откриване и коригиране на грешки, свързани с неправилна употреба на съществителни имена, прилагателни имена и наречия. • коригиране на синтактични грешки	• упражнения за откриване и коригиране на неправилно използвани сродни думи • упражнения за откриване и коригиране на неправилно използвани синоними

Фиг. 6. Видове упражнения, които се използват на заключителния етап от развитието на уменията за създаване на писмен текст на чужд език

1. Коригиращи упражнения (за откриване и коригиране на правописни, граматични и пунктуационни грешки в текст)

1.1. Вид: коригиращи упражнения/упражнение за откриване и коригиране на грешки

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – заключителен.

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – оценяване.

Описание

Учителят раздава писмени текстове на учениците, в които има допуснати лексикални и граматични грешки. Задачата на учениците е да открият и коригират допуснатите грешки. Работят по двама. Учителят посочва ученици, които четат изречения от текста и аргументират направените корекции. Учителят записва на дъската сгрешените и правилните думи. Отново повтаря правилата за правопис и обръща внимание на грешките, които са в резултат на влиянието на родния език.

Пример

Find seven mistakes in the profile. Underline them and write the correct words below. (Открийте седемте грешки в текста. Подчертайте ги и напишете верните думи под текста.)

Hi! I'm Luke.

I have seventeen years old. I'm quite high – 1.82 metres – and I'm sporty and well-built. I've got short, dark hairs and green eyes.

I'm a very sociable person. I love meeting new people and going out with a group of friends. I play a lot of sports and I am very fit and strong. I'm not very serious. I enjoy laughing and joking. My friends say that I am funny but not very hard-working.

I've got a sister. She is youngest than me. She is fifteen years old. She's got dark hair. It is long and wavy. She's got big brown eyes and she is quiet pretty. Boys like her but she isn't interested in them yet. She is more serious from me and she does very well at school. So, now you know something about me. And my sister:

1 ..... 2 .....
3 .....
4 ..... 5 .....
6 .....
7 .....

1. am   2. tall   3. hair   4. younger   5. wavy   3. quite   4. than

* Упражнението е от учебната система *Focus for Bulgaria, Workbook A1*, с. 52.

Грешните думи са подчертани. Верните отговори са написани под текста.

1.2. Вид: коригиращи упражнения/упражнение за откриване и коригиране на правописни, лексикални и граматични грешки

Етап от развитието на уменията за писане, на който се прилага – заключителен

Равнище на образователната цел според таксономията на Блум – оценяване

Описание

Учителят раздава на учениците текст, в който има допуснати правописни и граматични грешки. Задачата на учениците е да открият грешките и да ги коригират. Работят по двама. Учителят посочва ученици, които четат по едно изречение, като посочват допуснатите грешки и предлагат верен отговор. Учителят записва предложенията на дъската и прави корекции, ако е необходимо. Анализират се грешките, които са допуснати под влияние на родния език.

Пример

Read the email below refusing an invitation and find five spelling mistakes, three punctuation mistakes and grammar mistakes. (Прочетете електронното писмо, с което се отказва покана, и открийте пет правописни, три пунктуационни и четири граматични грешки.)

Hi Fiona!

Its/it's good to hear from you again. Thanks for invite/inviting me to the science camp. Unfortunately, thought/though, I won't be able to come.

At the begining/beginning of August, my famely/family is going on holiday to Spain. I was/have never been abroad before, so I'm really look/looking forward to it. But it means I won't be back until 12th August, so there's no way I can join you at the camp.

I'm really disapointed/disappointed I'll miss this. I am hoping/hope you have, a good time anyway. Let's meeting/meet up sometim/sometime sometime soon.

spelling mistakes:

thought-though

begining - beginning

famely - family

disapointed - disappointed

sometim - sometime

punctuation mistakes:

Its /it's

Camp - camp.

have, - have

grammar mistakes:

invite - inviting

I was never been - I have never been

I am hoping- I hope

Let's meeting- Let's meet*

* Упражнението е от учебната система *Legacy, Student's book, B1 part one*, с. 53.

***

Описаната дидактическа технология е апробирана в първия етап на гимназиалната степен (VIII–X клас) в Природоматематическа гимназия „Академик Иван Гюзелев“, Габрово, в периода декември 2017 – април 2020 г. Количественият, качественият и статистическият анализ на получените резултати категорично доказват, че приложението на тази технология води до оптимизиране на процеса на развитие на уменията за създаване на писмен текст на чужд език (английски) и до повишаване на неговата ефективност.

БИБЛИОГРАФИЯ

Данчев 1988: Данчев, А. Към описанието на „българския английски междинен език“. – В: кн. *Проблеми на овладяването на чужд език*. София, 1988.

Иванов 2005: Иванов, И. Интерактивни методи на обучение. – В: Сб. „50 години ДИПКУ“. Варна, 2005 (електронен адрес www.ivanpivanov.com – септември 2012 г.).

- Илиева 1987:** Илиева, А. *Методика на чуждоезиковото обучение*. София: Наука и изкуство, 1987.
- Илиева, Хелмих 1989:** Илиева, А., Х. Хелмих. *Методически понятия в обучението по чужд език (справочник)*. София: Народна просвета, 1989.
- Кънева 2012:** Кънева, П. Приложение на диктовката в обучението по правопис на български и английски език. – В: *Сборник доклади от научна конференция на НВУ „Васил Левски“*, 25–26 октомври 2012 г., Т. 1. Велико Търново: Издателски комплекс на НВУ „Васил Левски“, 181–190 (в съавторство с Даниела Тодорова Йорданова).
- Кънева 2014:** Кънева, П. Взаимодействието между родния и чуждия език. – В: *Избрано от текстовете, публикувани в списанията на Национално издателство АЗ-БУКИ*, бр. 35, 28 август – 3 септември 2014 г.
- Милруд 2005:** Милруд, Р. П. *Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology*: учеб. пособие: на англ. яз. Москва: Дрофа, 2005.
- Патев 1974:** Патев, П. *Методика на френски език*. София: Наука и изкуство, 1974.
- Стефанова 2007:** Стефанова, П. *Чуждоезиковото обучение. Учене, преподаване, оценяване*. София: Сиела, 2007.
- Стефанова 2015:** Стефанова, П. *Методика на обучението по съвременни езици*. София: Нов български университет, 2015.
- Стоянова 1996:** Стоянова, Ф. *Тестология за учители*. София: Атика, 1996.
- Шопов 2002:** Шопов, Т. *Чуждоезиковата методика*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2002.
- Anderson, Krathwohl 2001:** Anderson, L.W., & D. R. Krathwohl. *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing*. New York: Longman, 2001.
- Badger, White 2000:** Badger, R., & W. Goodith. A Process Genre Approach to Teaching Writing. – In: *ELT Journal*, 54(2), 2000, 153–160.
- Byrne 1988:** Byrne, D. *Teaching Writing Skills*. New Edition Longman, 1988.
- Cook 2008:** Cook, V. J. *Second Language Learning and Language Teaching* (4th edition). London: Hodder Educational, 2008.
- Corder 1982:** Corder, S. P. *Error Analyses and Interlanguage*. Oxford University Press, 1982.
- Cowan et al. 2017:** Cowan, A., J. Humphries, N. Tsvetkova, M. Metodieva. *FLASH on English for Bulgaria*, A1. София: Клет България, 2017.
- Cowan et al. 2017:** Cowan, A., J. Humphries, N. Tsvetkova, M. Metodieva. *FLASH on English for Bulgaria*, A2. София: Клет България, 2017.
- Cowan et al. 2017:** Cowan, A., J. Humphries, N. Tsvetkova, M. Metodieva. *FLASH on English for Bulgaria*, B1.1. София: Клет България, 2017.
- Dooley 2017:** Dooley, J. *Legacy for Bulgaria*, A1. Express Publishing, 2017.
- Dooley 2017:** Dooley, J. *Legacy for Bulgaria*, A2. Express Publishing, 2017.
- Dooley 2017:** Dooley, J. *Legacy for Bulgaria*, B1.1. Express Publishing, 2017.
- Dooley 2018:** Dooley, J. *Legacy for Bulgaria*, B1, part one. Express Publishing, 2018.
- Dooley 2018:** Dooley, J. *Legacy for Bulgaria*, B1, part two. Express Publishing, 2018.
- Ferris, Hedgcock 2005:** Ferris, D. R., & J. S. Hedgcock, *Teaching ESL composition: Purpose, process and practice* (2nd edition). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2005.
- Harmer 2004:** Harmer, J. *How to teach writing*. Pearson Longman, 2004.

- Harmer 2007:** Harmer, J. *How to teach English*. Pearson Longman, 2007.
- Hyland 2003:** Hyland, K. *Second language writing*. Cambridge University Press, 2003.
- Hyland 2009:** Hyland, K. *Teaching and Researching Writing*. Longman Pearson Education Limited, 2009.
- Kaplan 1996:** Kaplan, R. B. Cultural thought patterns in intercultural education. – In: *Language Learning*, 26, 1996, 1–20.
- Kay et al. 2018:** Kay, S., V. Jones, D. Brayshaw, B. Trapnell. *Focus for Bulgaria, B1.1*. Варна: Pearson, 2018.
- Kay et al. 2018:** Kay, S., V. Jones, D. Brayshaw, B. Trapnell. *Focus for Bulgaria, B1, part one*. Варна: Pearson, 2018.
- Kay et al. 2018:** Kay, S., V. Jones, D. Brayshaw, B. Trapnell. *Focus for Bulgaria, B1, part two*. Варна: Pearson, 2018.
- Krathwohl 2002:** Krathwohl, D. R. A Revision of Bloom's Taxonomy An Overview. – In: *Theory into Practice*, 41, 2002, 212–218; http://dx.doi.org/10.1207/s15430421tip4104_2
- Lindt, Miller 2017:** Lindt, S., & S. Miller. Movement and learning in elementary school. – In: *Phi Delta Kappan*, Vol. 98(7), 2017, 34–37; <https://doi.org/10.1080/00228958.2016.1191898>
- Raimes 1983:** Raimes, A. *Techniques in Teaching Writing*. Oxford, Oxford University Press, 1983.
- Reilly et al. 2017:** Reilly, P., M. Uminska, B. Michalowski. *Focus for Bulgaria, A1*. Варна: Pearson, 2017.
- Richards 1971:** Richards, J. *Error Analyses and Second Language Strategies*. International Center for Research on Bilingualism, 1971.
- Scott 1996:** Scott, V. M. *Rethinking Foreign Language Writing*. Massachusetts: Heinle and Heinle, 1996, 140–168.
- Ur 1995:** Ur, P. A Course in Language Teaching. Practice and theory. – In: Cambridge Teacher Training and Development (Series Editors: M. Williams and T. Wright). United Kingdom, University Press Cambridge, 1995.
- Weigle 2002:** Weigle, S. C. *Assessing Writing*. Cambridge University Press, 2002.

Нина Люцова, докторант

катедра „Начална училищна педагогика“, Педагогически факултет
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
ул. „Теодосий Търновски“ № 2
5003 Велико Търново, България
✉ ninainbulgaria@yahoo.com

Nina Lytsova, PhD student

Department of Primary-School Pedagogy, Faculty of Education
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
2 Teodosiy Tarnovski str.
5003 Veliko Tarnovo, Bulgaria
✉ ninainbulgaria@yahoo.com